

Anti-Copyright

**SOUTHEAST ASIAN
ANARCHIST LIBRARY**

Dalawang Magbubukid

(Entre Campesinos)

Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng mga Tao

Errico Malatesta

Errico Malatesta
Dalawang Magbubukid
(Entre Campesinos)
Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng mga Tao
1913

ustdigitallibrary.contentdm.oclc.org/digital/collection/section5/id/173587
Tinagalog ni "KABISANG TALES." May Paunang Salita ni "TAMBULI."
Unang Pagkalimbag. Maynila: Limbagang Tagumpay. Na-transcribe ni Simoun
Magsalin.

sea.theanarchistlibrary.org

1913

Talaan ng mga nilalaman

Alangalang sa Isang Aklat...	3
Sa Mangbabasa	6
Dalawang Magbubukid	7
I	7
II	42

Alangalang sa Isang Aklat...

Sa nasà n̄g isang piling kaibigan at kaadhikâ, na nagpapamagát na “Kabisang Tales,” nagmulâ ang pag-sulat kong ito. Humigit kumulang na sa labingdalawang oras ang nakararaán, sapúl nang ilagay niya sa aking m̄ga *makasalanang kamay* ang may m̄ga 88 mukhâng limbag na n̄g saling ito n̄g sinulat n̄g anarkistang si Malatesta.

Tutupad ako, bagá ma’t gahol na sa panahon, sa kahilingan n̄g kasama, na ako’y sumulat n̄g *páunang salita*, hingil sa aklat na itong kaniyang inihulog sa sariling wikà, na palalabasín sa *Unang Araw n̄g Mayong* hinaharap, ayon sa pahiwatig sa akin.

Sa aking pagkaanák-dálitâ, na inianák n̄gâ sa kahirapan; nabuhay sa paghi-hikahós, at nabubuhay sa isang mahigpít na pakikibaka sa kabuhayan, ay walá akong panununtunan búhay na ito, maliban sa m̄ga katotohanan, masaklap ó matimyas man, na nakikita n̄g aking m̄ga matá at nadadamá n̄g aking m̄ga kamay. n̄gunì’t sa nangyayaring ito sa aking pagsulat, wari’y nabibihag yaring loob na manampalataya, n̄g waláng pasubulì, diyan sa isang salawíkaing karaniwan dito atin: “ang pagkakataón daw ay daíg pa ang nagtipan.”

Aywan ko ba, sa m̄ga sandalíng ito, kung anóanóng bagay ang aking maiuulat tungkol sa pagkakasalin sa tagalog ni “Kabiseng Tales,” sa aklat ni Malatesta. n̄gunì’t, n̄gayon pa ma’y maipagpapauná ko na, bagá ma’t sa m̄ga sandalí n̄g pagsulat ko nito’y dí pa nalulutas ang pagkakapalimbag, na, ang paglalas niya’y isang mainam na pagkakataón na m̄ga kasalukuyang araw. Ang pagbubukás n̄g Kaunaunahang kapulunġan n̄g m̄ga Manggagawà dito sa atin at ang paglabás nito’y masasabing *daíg pa n̄gâ ang nagtipán*, Anaki n̄gâ’y parang pinagdaop na bao ang nangyaring pagkakataón. Sa Kapulunġang idaraos natin, ay paguusapan at pasisiyahán ang maraming bagay hingil sa búhay, kabuhayan at kapalaran n̄g Bayan Manggagawà; samantalang sa aklat na ito’y ipinakikilala na, sa lalòng mabababaw at maliliwanag na pangunġusap, ang madlâng adhikaín, súliranin, pátakaran, palatuntunan at iba pang m̄ga kaparaanáng dapat sundin n̄g isang manggagawà sa kaniyang ikatutubos.

May dalawang bahagi ang aklat na ito: ang isa’y kápupulhán n̄g sino mang anak-pawis n̄g madlâng pagkukurò at pangangatuwiran hingil sa inuusig na karapatán

nḡ mḡa dukhâ sa harap nḡ makapangyarihang Puhunan at Pámahalaán; at ang isa nama'y katututuhan natin nḡ iba't ibang uri at kapakanán nḡ mḡa kapisanang manggagawà, na nḡayo'y natatatag sa iba't ibang bayan nḡ Sangsinukob.

Hindí parang pagpaparangyâ. Akong itó, na, páano't páano ma'y namuhunan nḡ puyat at tiyagâ sa pagaaral nḡ mḡa súliraning manggagawà, ay may karapatáng magsabi sa inyo, na, ang aklat na ito'y hindí dapat mawalâ sa sino mang manggagawà, sapagka't dito natin matatagpuán ang madlâng katuwirang dapat gamitin sa pakikitunggalí sa mḡa kalaban. Dito nḡa'y malalaman natin, kung anó ang kahulugán at tinutunḡo niyang madalás nating marinig na, *komunismo, sosyalismo, kolektibismo, anarkismo* at iba pa, na paraparang mabibisâ't maiinam na sandata nḡ manggagawà sa pakikibaka sa mḡa *makapangyarihan*...

Ang tagumpay ay laán lamang sa mḡa nakikipagbaka. Subali't, sa anó mang pakikibaka'y nangangâ ilanḡang gumamit nḡ sadiyâng paraán ó kasangkapan, upang tayo'y magtagumpay. At isa na riyang, ang lalòng mabisà, ay ang paginom sa mḡa maliliwanag na katotohanang itinuturò nḡ mḡa aklat na katulad nito.

¿Anó ang kahulugán nḡ pakikibaka nating mḡa manggagawà? Dili iba, kundí ang pakikibaka sa madlâng kurò't palatuntunan na nḡayo'y pinaiiral nḡ mḡa *Pinagpala* nḡ Panahong umiinís at nangangamkam nḡ karapatán natin sa búhay at mḡa biyayâng likás, na dapat nating lasapín. Kung iyan nḡa'y totoó, ay kinailanḡang magpakatibay tayo sa tayò sa pamamagitan nḡ pagaaral nḡ mḡa katuwirang dapat kalasagin sa pakikitunggalí, mḡa katuwirang makakamtan natin sa aklat na itong isinatagalog nḡ matalino't mapagtapat na kasama.

Tayo ang bisig na gumawâ at gumagawâ nḡ lahat na pinakikinabangán nḡayon nḡ Sangkatauhan; tayo ang nagpapagalaw sa ikabubuhay nḡ bawâ't bayan; tayo ang marami, at, sa dahilang ito'y nasa sa atin ang lakas. Ito'y tinatanggap nḡ lahat. Nḡuni't ¿bakit kayâ ang Puhuna'y siyang namamayani't madalás pang *makapangyari* sa atin? Ang Puhuna'y hindí malakas dahil sa kaniyang *pagkapuhunan*, kundí, dahil sa *kahinaan* nḡ Manggagawà; kahinàngang nagbubuhay sa pagkakatiwalagan natin, na ang sanhi nama'y ang kakulangán nḡ tumpak na mḡa kaparaanán, na hindí maáaring iwasan sa pakikilaban.

Ang aklat na ito'y siyang nagbibigay sa mḡa dukhâ nḡ kasangkapan sa pakikibaka. ¡Huwag kayong magalinlangán!

Kayâ't ako'y umaasa na, ang bawâ't manggagawâ'y *magsasakbal ng sandatang ito* na magagamit natin nḡayon, salamat sa walang maliw na katiyagaán at pagsumikap nḡ isa nating kapatid, na may likás at marubdod na pananalig sa ikatubos, málao't mádalí, nḡ Bayang Marálitâ.

TAMBULL.

mḡa banal na katotohanan. At kung sa kabilâ nitó'y mápanḡanlan din akóng *tulisan* at *salarín* nḡ mḡa ginoó, ay tutugunin ko sila na *pumarito munang gumawâ* at *magtiis na gaya ko*, bago magkaroon nḡ mḡa *karapatán sa pananalitâ*.

WAKAS

Bumubuô n̄ pangkating ito ang lahat n̄ sumasangayon sa kaniyang palatuntunan at ibig makianib sa pakikibaka upang maisagawâ ang pakay. Sapagka't ang pangkati'y walâng m̄ga punòpunò ni anò mang makapangyarihan, at sapagka't ang pangkati'y natatag sa kaibigán at buòng pagkukusà n̄ m̄ga nagsisianib, dahil sa naturang m̄ga layunin, ang bawà't isa'y malayàng makaáanib kung saán niya lalòng minamagaling, upang mapagaralan ang m̄ga lunas ó paraáng mahuhusay at maipalaganap ang m̄ga sarisariling kurò, samantalang ang m̄ga kuròng ito'y hindî makakasalungát n̄ palatuntunang-panglahat n̄ pangkatia. Hindî na maipalalagay na kaanib sa pangkatin ang sino mang lumabag dito.

Hosé.—¿Ang lahat bang sumasa n̄gayon sa simulàin n̄ m̄ga *socialista-anárquico revolucionario* ay pawàng kaanib na sa pangkating iyan?

Horhe.—Hindi, pò; sapagka't maáari na ang isang tao'y mákasangayon n̄ aming palatuntunan, dátapuwâ't susog sa isang pangan̄atuwiran ay maaari rin namang mainamin niya ang makibaka n̄ magisa ó maging kabalangay n̄ ílan, at huwág makipagkaisa ó makisama sa lakad n̄ m̄ga manggagawang sumusunod sa naturang palatuntunan. Maáaring ito'y maging mabuting saligán n̄ ibang m̄ga ka palad at n̄ ibang may tumpahin, alinsunod sa palagay n̄ isa; n̄guni't hindî matatanggap na parang isang saligáng mabuti pará sa lahat, sapagka't ang pamumukura'y nagiging sanhi n̄ kahinàan at nagbubun̄ga n̄ m̄ga pagiinisan at pagyayaban̄gán, samantalang kinakailangán ang tunay na pagkakapatiran at buòng pagkakasundò n̄ lahat.

Gayon ma'y ipinalalagay din naming m̄ga kaibigan at tunay na m̄ga kasama yaóng m̄ga taong nakikitunggalí, kahi't sa anóng pamamaraán, alangalang sa kadakilàan n̄ layon, na siya rin naging ipinakikipagbaka.

Maáaring magkaroon diyan n̄ m̄ga taong sumasangayon sa katotohanan n̄ linalayon, at, gayón ma'y nan̄gagtutulóg lamang sa kanilang m̄ga bahay, at dí man mabalising magpalaganap n̄ m̄ga inaakalà nilang tumpak. Hindî mawiwikà sa m̄ga ito na sila'y hindî sosyalista at anarkista sa layon, sapagka't sila'y may m̄ga paghahakà na gaya rin n̄ amin; subali't totoó rin naman na masisindakin at mahihinà ang loob n̄ m̄ga taong ito; sapagka't kapag nakikita rin lamang n̄ isa ang dahil n̄ m̄ga kasamán na nagpapatangis sa kaniya at sa m̄ga kapuwà, at nalalaman niya ang lunas na makagagamot sa kasámang yaón, kung may kauntí rin lamang pusò'y ¿anò't makapagtitiís sa dí pagkilos?

Ang hindî nakatatarok n̄ katotohanan ay walâng kasalanan; dátapuwâ't ang napakámakasalanan ay yaóng nakatatalos at sakâ nagaasal mangmang.

Hosé.—May katuwiran ka, at n̄gayon ko lamang na pagninilaynilay n̄ kauntí ang m̄ga ipinaliwanag mo sa akin, at n̄gayong sangayon na akong mahinusay sa súliranin, ay ninanais kong umanib sa pangkating iyan, at sakâ magpalaganap n̄

Sa Mangbabasa

Ang pagkakasalin sa tagalog n̄g *maliit na aklat* ni Malatestang ito ay nagsimulâ sa nasirang “Timbulan” noóng 1910. Noóng ito’y lumalabas pa, napalathalà ang m̄ga unang lamán n̄g unang bahagi n̄g aklat. Nang m̄ga araw pang yaó’y marami na ang humihiling sa aking m̄ga kapalad na ang “DALAWANG MAGBUBUKID” na ito’y aking ipalimbag, n̄gumi’t janóng magagawâ n̄g isang manggagawâ!... Ako’y walang mápuhan sa pagpapalimbag. Dátapuwâ’t ang ilan kong m̄ga kasama, m̄ga karamaydamay sa paghahanap-buhay, ay malugod na nagtipontipon n̄g mapupuhunan, at siyang ikinabunsod.... ¡Kapag nagkakaisa n̄gâ nama’y nagagawâ ang lahat!

Kung anó’t naisipan kong tagalugin ang aklat na ito, ay tila mainam na sumagot ang m̄ga pangyayari kay sa akin. At bahalà nang magpasiyá ang m̄ga paghahakâ n̄g iba, tanġi sa pagkukurò n̄g may *páunang salita*. Hindí ko maitatatuwâ na ang aklat na iyan ay siyang nagbuyó sa aking magaral nâ pagsasalin sa sariling wikà. Dahil dito’y inaasahan ko sa mangbabasa na hindí hahanapin sa akin ang isang bagay na mahahanap sa isang bihasá na. At gayon din naman ang maáantay ko tungkol sa m̄ga kamalián n̄g palimbagan na walang salang katitisan, sa halimbawâ, gaya n̄g salitang “kawaní” ay nágawang “kawanî.”

Kung nápataón, kapalad, ang paglabás n̄g “DALAWANG MAGBUBUKID” sa pagbubukás n̄g Unang Kapulungan n̄g m̄ga Manggagawang Pilipino at sa Unang Araw n̄g Mayo, ay hindí mapagtatakhán, sapagka’t sa m̄ga araw na iyan nais ko n̄gâng maihandog ang pagkaing ito, sa ibig kumain, at ito’y alay namin sa iyo.

ANG TUMAGALOG.
Sampalok, Abril 26, 1913.

mahahalaw, gaya n̄g pagtingkalâ sa m̄ga orasán at ibá pang dapat gampanín. Dátapuwâ’t kung nay makálikhâ búkas n̄g isang lokomatora, na sukat ang isang tao upang makapagpalakad na magisá saan mang lupalop n̄g naturang lokomatora, at dí naman makapanġanġanib sa kaniya at sa kanino pa man, walang salang gagamit ka na nitó; hindí mo na kakailanġanín ang lakas n̄g iba pa, at ikaw’y malayang makapaglalakbay anó mang oras saan man ibigin.

At ganyan din ang ibá pang m̄ga bagay na mababangit natin n̄gayon, maging sa haharapin. Masasabi na ang hingil n̄g pagkasulong ay umaabót sa pagkakapatiran n̄g lahat n̄g tao, at ito’y nahuhulog sa ganitong ayos: *pagkakaisa n̄g ugali at ganap na kasarinlan*.

Hosé.—Magaling. Sa makatuwid, ikaw ay *sosialista*, at sa m̄ga sosialista, ikaw ay *komunista* at *anarkista*. ¿Bakit tinatawag ka pa nilang *internasionalista*?

Horhe.—Ang m̄ga kapisanan pò n̄g m̄ga manggagawâ’y pinamagatang m̄ga *internasionalista*, sa dahilang ang kaunaunahan at dahilang pagpapahayag n̄g sumisilang na sosyalismo ay tinawag na *Asociación Internacional de los Trabajadores*, at upanding maibigkas n̄g sa maiksing pangunġusap ay n̄ginalanan n̄g *La Internacional*.

Ang kapisanang ito’y sumilang noóng 1864, alangalang sa matindġing nasang mapagkaisá ang m̄ga manggagawâ sa lahat n̄g bansâ ukol sa ikatitiwasay nâ marál-itâ nilang pamumuhay. Sa pasimulâ n̄g kapisanang ito’y walang takdá ang kaniyang palatuntunan. Dátapuwâ’t n̄g magkatakdâ na’y sakâ nagkaroón n̄g m̄ga bahábahagi ó m̄ga sanġásangá, at hangang sa makapagtakdá tulóy n̄g anarkismo ang bahaging nangunġuna sa kanila, na siya ko sanang ibig ipaliwanag sa inyo.

Ang kapisanang yaó’y hindí nabubuhay n̄gayon, dahil sa m̄ga imbing paratang at m̄ga paguusig na inasal sa kaniya, dahil sa m̄ga pagbabahabahaging marawal at dí pagkakaisá n̄g m̄ga kurò. Sa kapisanang ito sumupling ang dahilang kilusan n̄g m̄ga manggagawâ na nagpapayanig n̄gayon sa buong mundo, gayón din ang m̄ga pangkating sosialista sa ibá’t ibang bayan, at gayón din ang *partido internacional socialista-anárquico revolucionario* na n̄gayó’y itinatatag, upang magbigay n̄g isang maring hampás sa m̄ga burgés.

Ang pangkating ito’y sa pamamagitan ng lahat na paraán, may layuning magpalaganap n̄g sosyalismo n̄g m̄ga anarkista; baka hin ang alin mang pagasa sa m̄ga loóbloób n̄g m̄ga panginoón ó n̄g pámahalaán at sa m̄ga pagbabagong palakad na pabaytángbaytáng ó sa payapà; imulat sa bayan ang m̄ga katutubò niyang matuwid at ang diwâ sa panghihimagsik, at isulong at tulungan sila upanding makaganap n̄g isang himagsikang-panglahat, ó kayâ ibagsak iyang kapangyarihan n̄g ílan sa pamamayan ó n̄g pámahalaán, at ibigay sa kalahatán ang lahat n̄g m̄ga kayamanan.

pagkukurò. At samantalang sumusulong ang katauhan, ay lalòng mawawalán ng saysay ang boto, malulumà at makasusuyà pa, sa dahilang kapag nakita, alangalang sa masusing pagsasanay, sa isang suliranin, ang kapasiyaháng makasasapat sa mga pangangailanngan ng lahat, sa makatwid, ay walà nang kakailannganin kundî ang magpaliwanag at sumangayon na lamang, at dí na íral ang paggapì pa ng marami sa pagkukuròng nalalaban.

Hosé.—Dátapuwâ, kung sa kabilâ ng lahat ng iyan, dahil sa kapanğahasan ng isa'y mayroon pang mangagsilabag sa isang pinagtibay, alangalang sa kagalinngan ng lahat?

Horhe.—Sa makatuwid pò'y maliwanag nang kailanngan ang gumamit ng lakas, sapagka't kung hindî matuwid na ang marami'y lumapastanngan sa ílan, ang ílan ma'y gayón din sa marami; at sapagka't ang íla'y may karapatán sa paglalabán ó paglabag, ang marami nama'y mayroón din sa pananangol, at kung ang pananalitâ'y hindî sukat, sa makatuwid, ang mga pamimiit na ang kailanngan.

Huwag ninyong malilimutan na saán mang dako, ang mga tao'y lagiing may karapatán sa mga pangulong bagay at sa mga kasangkapan sa paggawâ; kayâ't maáari silang mamukuran at mamuhay ng layâ at walâng nakasasakóp na sino pa man, Tunay na ito'y isang paraán ó kapasiyaháng makalulunang, sapagka't ang mga lumalabag ay malilingid sa mga natatamóng pakinabang sa pagsasamahán, na dí magagawâ ng pulutóng ó taong namumukuran na tumatangí sa tulong at damay ng kalahatán. . . Nguni't ¿páano ang inyong ibig? sa ang tunay mang nanglal-abáng iya'y hindî makapanğatuwiran na ang kalooban ng marami'y mapailalim sa kakauntí.

Manìwalâ kayó, na sa labás ng pagkakaisá, ng pagiibigan, ng ganap na pagdaramayán at ng mga kailanngang pagpapaumanhin, ay walâng maáantay, kundí mga pagsisiilan at digmâang bayan; dátapuwâ't umasa kayó, na sapagka't ang pagsisiilan at digmâang-baya'y nakasasamâ sa lahat at lahat na, walâng natatanngi, sa bahagiya pa lamang ang mga tao'y makapaghaharì sa kanilang kapalaran, ay magigiliw na walâng sala sa pagkakaisá, at dahil dito'y magaganap ang mga banal nating mithiin, na magbubunğa ng kapayapaán, kaginhawahan at pagkasulong ng sanglibután.

Italâ rin naman ninyó sa isip na ang pagkasulong, samantala ang pagkakaisá ng mga tao'y patuloy sa matulin nilang mga hakbangin, ay gayón din namang lalò ang kanilang pagiging malaya at pagkamaykaya sa sarisarili nila. Ipalagay natin. Upang makapaglakbay ka ngayon ng mahabâhabâ at madalíng madalí sa katihan, ay kinakailanngan ang sumakay ka sa tren. Ang tren, upang mayari, maitatag at magamit ng mga tao'y kailanngan din namang lubhâ ang tulong ng marami, at kasakdala'y nasa loob na ng *anarquía* ay tatanggapin din ang mga tuntuning mabubuti na

Dalawang Magbubukid

I

Hosé.—¡Abá! ¡Náririto ka palá?! Ikinatutuwa ko itong pagkikita natin ngayon, palibhasà'y matagaltagal na ring kita'y napipitang mákapanayám. Horhe! Horhe! ¡Ako'y pinagdaramdam mong labis! Noóng ikaw'y nasa sa bayan, ikaw ang pinakamabait na batà, at ikaw ang pinakaulirán ng iyong mga kapanahón. ¡Ah, kung nabubuhay sa na ang iyong amá!

Horhe.—¡Mang Hosé! ¿bakit pò namán ganyan ang inyong salitâ sa akin? ¿Anó kayâ ang nágawâ kong masamá, na dí ninyo naiibigan? ¿Ano't dí masisiyahán sa akin ang amá ko, kung siya may nabubuhay pa?

Hosé.—Huwág mo sanang ipagdamdám ang aking mga pangungusap, Horhe; ako'y matandâ na, kung akó ma'y nakapagsalitâ sa iyo, ay dahil din sa iyong kagalingan. Tangi sa rito, ako'y naging matalik na kaibigan ni matandang Andrea, ng iyong amá, kayâ't sa pagkamasid ko na ikaw'y náligaw sa kasawián, ay para kang anak na tunay na isinasakit niring kalooban, at lalò pa mandin kung aking mágunitâ ó madilidili ang pagasang sa iyo'y nápalagak, at sakâ ang mga pagsusumakit niyang pinag-tamanán, upang makámana ka lamang ng isang malinis na pangalan.

Horhe.—Nguni't ¿ano ang ibig ninyong sabihin, mang Hosé? ¿sa makatuwid pò ba'y hindî akó isang manggagawang maranğal? Kailan ma'y dí pa akó nakagawâ ng masamá kahi't kanino; kayâ't inyong patawarin kung masabi ko, na ang lagi kong mga nagagawâ'y ang lahat ng aking inaakalang makabubuti sa aking mga kapalad; kung gayo'y ¿ano ang ikahihiyâ sa akin ni Amá? Ginagawâ ko ang lahat na mga kaparaanang aking ikapapanuto at ikatitiwasay, dinudulang ko, kasama ng aking mga kaadhikâ, ang ikalulunang mga sakít ó kasamán na nagpapatangis sa akin, sa inyo at sa lahat. Kayâ, ¿ano pa ang dahil, at akó'y naging sanhi ng inyong mga pagpuná?

Hosé.—¡Ahahá! diyan kitá naiibigan. Natatantô kong labis na ikaw'y gumagawâ, na ikaw'y tumutulong sa iyong kapuwâ, na ikaw'y isang batang kapuripuri; ganyan din ang sabihan ng lahat sa kabayanan. Nguni't sa kabilâ nitó, ang totoó'y kung makáilan ka na namang mápabilanggó; sinasabing lagi ka na lamang mi-

namatyagán nḡ mḡa pulés, at sukat nang makitang kapanabáy mo sa paglakad ang isang tao, upang ito'y maligalig...; marahil, ako ma'y nanḡanḡanib din sa mḡa sandalíng itó... , nḡuni't alangalang sa kitá'y ginigiliw, ay waláng kailanḡang tayo'y magpanayám. Kaya, Horhe, pakingan mo sana ang payo nḡ isang matandá; bayàan mong mamul'tika ang màa ginoó na waláng mangagawâ, at ang isipin mo'y ang gumawâ nḡ ikapapagalíng. Sa ganitóng paraáy mabubuhay ka nḡ tahimik at sa awà pa nḡ Diyos; kung hindí gayo'y mapapanḡanyayà patí nḡ iyong katawa't kaluluwâ. Tandaán mo sana ang mḡa sinasabi ko sa iyo: na iyong lisanin ang mḡa masasamâ mong kasama, pagka't dati nang alám na ang mḡa itó'y siyang nakapagpaparoól sa mḡa binatà.

Horhe.—Dapat ninyong matantô na ang mḡa kasama ko'y pawàng mabubuting tao; ang mḡa isinubong kanin nila'y kasinghalagá nḡ mḡa luhà't pawis. ¿Bayàang silá'y pakaalipustaín nḡ mḡa ginoóng panginoon na waláng pina-pangarap kundí ang sipsipín patí nḡ káhulihulihang paták nḡ ating dugô, at pagkatapos ay tawagin tayong mḡa tulisán, kapag tayo'y nakátutol, at mabubuting tao pará ipabilangô, kapag tayo'y nagsikap nḡ kauntí sa ikagiginhawa at ikaliligtas sa kaniláng pangaalipin? Ang aking mḡa kasama at ako'y nanḡabilanggô nḡâ, at siyang totoo; nḡuni't kami'y nanḡabilanggô, dahil sa kadakilàan nḡ aming layon. Maáaring kami'y manḡapabilanggông mulí, at marahil, lalò pang mapanḡanib sa dati; nḡuni't dahil din sa ikagagalíng nḡ lahat, dahil din sa ikawawasak nḡ kabuktután at nḡ masahol na kaimbihán. At kayó, na nakapagpatulò na nḡ pawis sa tanáng búhay at nakaranas na rin nḡ gútom, kapag kayó'y hindí na makagawâ ó huminà na sa katandaán, marahil, walâ kayóng kapapatunḡuhan, kundí ang mamatáy sa isang ampunang bahay. Hindí kayó nárarapat makipagútutang dilà sa mḡa ginoó, ni sa pámahalaán, upang kabakahin anḡ mḡa nagsisikap sa ikatutubós nḡ mḡa marálità.

Hosé.—Anák ko, tunay nḡâ't nababatid ko rin na ang mundó'y patunḡo sa pagsamâ, at pasamá nḡ pasamá; dátapuwâ't nasàing ito'y maayos, ay kaparis din nḡ tuwirín ang lahat nḡ mḡa baluktot. Mabuti pa'y hayàan na siyang ganyan at man-alanḡin na lamang sa Diyos, nang hindí tayo nagdadahop. Talagang kapagkaraka'y mayroong mayayaman at mahihirap, at tayong ipinanḡanak sa paggawâ, ay nararapat gumawâ at magkasiya na lamang sa biyayàng ipinagkakaloob sa atin nḡ Diyos; kung hindí gayón ang ating gágawín ay papanawan tayo nḡ kapayapaán at dangál.

Horhe.—;Ang dangál na naman! Pagkatapos na tayo'y maagawan nḡ mḡa ginoó; pagkatapos na tayo'y mapilit pagawín na parang mḡa hayop upang makakita lamang nḡ isáng subóng kanin, samantaláng sila'y nabubuhay nḡ waláng anó mang kagawâgawâ, sa gitna nḡ kayamanan at pagsasayá, dahil sa ating mḡa pinadadaloy na pawis, ay sakâ pa nilá nawiwikà, na pará tayo maging maranḡal na tao, ay

ang karaniwan, sa pagaaral nḡ latín at griego, at hangang sa kasalukuya'y nagaak-sayá pang malabis sa lalòng dí pakikinabanḡan, na makatalos nḡ mḡa lihim nḡ ibá't ibang hanap-buhay? Maáaring mahanap at manais sa isa, kung ang mḡa bagay na panghihimasukan nitó ay kaniyang natatantô, at kung ang mḡa panḡanḡailanḡa'y kaniyang dinaranas at nakikita.

Kapag naisagawâ na ang himagsikan, tayo'y magsisimulâ muna sa ibabâ, bago tutunḡo nḡ paitaás. Ang baya'y nahahatí sa mḡa samásamahán at sa bawâ't isa'y may kanikaniyang hanap-buhay. Sa udiyok nḡ matínding nasà at bunḡa nḡ matamáng pagpapalaganap, ang mḡa samaháng iya'y magiging malalaking kapisanan. Nḡayo'y sagutin ninyó sa akin kung sino ang ibang makatatalos nḡ higit sa inyo tungkol sa samahán at hanap-buhay ninyó.

Kapag nagkakaisa na ang maraming samahán ó hanap-buhay, ang mḡa kinatawá'y bubuô nḡ malaking kapulunḡan upang magdalá nḡ mḡa botong ipinadadalá sa kanila, at kanilang sisikaping malunasan ang mḡa kailanḡanín at ibá't ibang mḡa kahilingan nḡ lahat. Ang mḡa pagpupulong ay lagíng pamamagitanan nḡ mḡa patibay at pagsa nḡayon nḡ mḡa naguutos ó nḡ bayan, sa makatuwid, waláng panḡanib na ang mḡa hanḡarin nâ bayan ay málibing sa limot.

At sa ganitong paraán, magaganap ang maligayang pagkakaisá nḡ buóng katauhan.

Hosé.—Nḡuni't kung sa isang bayan ó sa isang kapisanan ay magkaroon nḡ ibá't ibang pagkukurò ang mḡa tao ay ¿pâano kayâ ang mangyayari? ¿Dí ba magwawagi ang pinakamarami?

Horhe.—Sa katuwiran pò'y hindí, sapagka't sa harap nḡ katotohanan at nḡ katarunḡan ay waláng halagá ang bilang, at kung minsan, ang isa'y may lubos na matuwid kay sa sangdaáng libo katao. Sa mḡa pangyayari ay maáayos ang lahat; gagamitin ang lahat nḡ kaparaanán upang maganap ang pagkakaisá, hanga't maári, ó kayâ, ang pagpapasiyá sa ganitong bagay ay manggagaling sa hatol nḡ pangatlong taong waláng kinikilingan, sa ilalim nḡ dí mapupuwing na simulàing pagpapantaypantay at nḡ katarunḡan, na siyang pinakapátakaran nḡ bagong pagsasamahán nḡ mḡa tao.

Tantuín ninyó na ang mḡa nabangit na bagay na dí mapagpapasiyahán, maliban sa hatol nḡ pangatlong taong waláng kinikilingan ay totoóng madalang, kung mangyayari man, ó waláng tantóng kabuluhán, sapagka't hindí na mamamalagi iyang mḡa kanikaniyahang mḡa pagaaring umiiral nḡayon, sapagka't bawâ't isa'y malayàng makapipili nḡ bayan at kapisanang naiibigan ó kayâ, nḡ mḡa kasamang lalò niyang kapanalig, at sapagka't, kailan man, pagsisikapan ang makapagpasiyá nḡ mḡa bagay na maliliwanag, alalaón bagá'y yaóng madalíng mawatasan at nasa laranḡan nḡ tunay na mḡa pangyayari, at labás sa laranḡan nḡ mḡa pabagobagong

Hosé.—Siya ngâ, nguni't samantala, yamang inutang mo sa akin ang pagu-sisâ, akó'y bigyan mo pa sana ng ilang paliwanag tungkol sa bagay na pinagu-sapan.

Iulat mo sa aking mabuti kung páano ang isang mangmáng na marálitang gaya ko, upang makabatid ng m̄ga bagaybagay na tinatawag na pulitika, at nang matantó ko ang m̄ga ginagawâ ng m̄ga ministro at diputado.

Horhe.—¿Kung anó ang ginagawâ ng m̄ga ministro at diputado, upang kayó'y mamanglaw ng gayón na lamang kung hindi ninyo matutuhang gawín yaón? Lumilikhá ng m̄ga batás at lagíng naghahandâ ng m̄ga lakas upang masupil ang bayan at mapagtibay ang m̄ga panggagagá na inaasal ng m̄ga may-ari. Iyan ang lahat. Ang karunungan ito'y hindi na pò natin kailangang pagaralan pa.

Tunay ngâ na ang m̄ga ministro at diputado ay gumaganáp din naman ng maraming bagay na mahahalagá at kailangán; nguni't dahil sa pagkakaroon ng m̄ga *lahok na nakasisira* upang mahulog ang kapakinabangán sa isang uri ó sa isang taong mapalad, ó kayâ, upang mápabalantong ang lakad ng bayan, sa pamamagitan ng m̄ga alituntunin nilang waláng saysay at pangpahirap, ang lahat ng ito'y hindi nangangahulugán na sila ngâ'y gumaganap ng naturang m̄ga bagay. Sa halimbawâ pa: sila'y nakikialam sa pagpapagawâ ng m̄ga bagaybagay sa perokaril; dáta-puwâ't upang mayari at magamit na mahusay ang perokaril ay walâ namang naitutulong ang m̄ga taong iyan, sa páano man; ang m̄ga inhenyero, m̄ga mekániko, m̄ga manggagawâ, at ibá't ibang m̄ga kawani ay siyang kailangán, sapagka't mangawalâ mang tunay ang m̄ga ministro, m̄ga diputado at ibá pang m̄ga nagbubuhay-dapò, ay parang waláng anó man.

Gayon din ang masasabi tungkol sa pahatirang sulat, pahatirang-kawad, sa paglalayag, paaralang bayan, m̄ga ampunang bahay, na pawang nagaganap sa pamamagitan ng ibá't ibang hanap-buhay, gaya ng m̄ga kawani, telegrapista, mangdaragat, gurò, médiko, na pawang itinataguyod ng pámahalaán upang pagpasanin, paggugulin at masipsipán ng m̄ga dugo.

Ang pulitika, gaya ng pagkatalog at ginaganap ng m̄ga tao ng pámahalaán, sa ati'y totoóng napakahirap, sapagka't walâ nang pinagpupunyagián kundí ang m̄ga bagay na napakaangháng pará sa m̄ga manggagawâ, at sapagka't walâ nang kapakúpakundangán sa tunay na kabuhayan ng bayan, maliban sa tayo'y dayain at pakasupilin. Dátapuwâ't kung ang paguusapa'y ukol sa ikalulunang ng m̄ga daíng ng bayan, makikita ninyó't ang bagay na ito'y mabigat na mabigat naman sa m̄ga diputado, at sa ati'y magaañ.

Sa buong nangyari ¿anóng inyong mahahanap sa m̄ga diputadong naninirahan sa Roma upang makatalastas ng m̄ga kailangán ng lahat ng siyudad at ng m̄ga bukirin sa Italia? ¿bakit ninanais ninyó sa m̄ga taong nagaksayá ng panahon,

kinakailangán, dí umanó, na tayo'y mátutong magbatá sa ating kalagayan, sila'y pakapasaning waláng maliw, gaya ng pagpapatabâ nila sa ating m̄ga likuran na walâ tayong kadaíngdaíng. At kung ating madilidili na tayo ma'y m̄ga tao rin, na kung sino ang gumawâ ó naglutò'y siyang nararapat kumain, tayo'y tinatawag ó pinangangalang m̄ga salarín, dinadalá tayo ng m̄ga *guardia civil* sa bilanguan, at ipinahahatid tayo ng m̄ga kura sa impierno.

Kayó, mang Hosé, na isang manggagawang kailan ma'y hindi nakasipsip ng dugò ng inyong m̄ga kapuwâ, ay mangyaring makinig sa akin. Ang tunay na m̄ga salarín, m̄ga taong waláng danḡal, ay yaóng m̄ga taong nabubuhay sa paghahariharian, yaóng m̄ga taong umaangkin sa lahat ng bagay na nalalaganapan ng sikat ng araw, at sa pamamagitan ng paniniil, ang baya'y naitulad sa isang kawan ng m̄ga hayop na mapayapang naapitan ng balahibo at napápatáy. ¿At ngayo'y makikipiling kayó sa m̄ga ginooóng iyan upang kami'y kabakahin? ¿Hindi pa kayâ sukat na sila'y kampihán ng Pámahalaán—sapagka't itó'y ginawâ ng m̄ga ginoo at pará sa m̄ga ginoo rin, kayâ't dí maári na dí sila kampihán ng Pámahalaán—kundí ang mangyari'y patí pa ng tunay naming m̄ga kapatid, m̄ga kamanggagawâ, m̄ga kamaralitâ, ay amin pang mangákabaka, dahil sa pagaadhikâ naming lumayâ at tumiwasay ang pamumuhay ng lahat?

¡Ah! kung ang karukhaán, kung ang malabis na kamangmanḡán, kung ang kauliang minana sa tinalikdang panahón ng pangaalipin, ay dí makapagpaliwanag nitong kasakitsakit na kabuhayan, ay maituturing na ang waláng danḡal ni puri'y yaóng m̄ga dukhá na ginagawang sandata ng m̄ga mangaalipin sa sangkatauhan, at dí kaming isinasapanḡanib niyang karirít na tinapay at ng mithi sa paglayâ, upang matuklasán ang ikagiginhawa ng lahat.

Hosé.—Oo, tunay ngâ na mabuti ang lahat ng iyan, nguni't kapag dí nilakipan ng takot sa Diyos ay walâ ring mapapalâ. Hindi mo ako mapaniniwalâ; narinig kong sinabi ng banál nating kura, na ikaw at sampú ng iyong m̄ga kasama'y pawang *escomulgado*; narinig kong sinabi ni ginoóng Antonio, na nagaral ng maraming karunungan at lagíng bumabasa ng m̄ga páhayagan, na kayó'y m̄ga ulol ó m̄ga salarín, na ang tanḡi ninyong pinagpupunyagián ay ang lumamon at lumaklak daw lamang ng waláng kagawagawang anó man, at sa lugal na sikapin ninyo ang ikatitighaw ng m̄ga manggagawâ, ay walâ kayóng hináharap kundí hadlangán ang m̄ga ginoo na siyang tunay na makaayos ng m̄ga súliranin, sa pamamagitan ng lalòng magaling na pamamaraan.

Horhe.—Kung ibig ninyo, mang Hosé, na tayo'y magkawatasan, ay bayàan natin sa kapayapaán ang Diyos at ang m̄ga santó, pagka't inyo nang namamalas: Ang ngalan ng Diyos ay nagiging sangkalan ng m̄ga dumadayâ sa atin at ng m̄ga nanglulupig sa kapuwâ. Ang Hari raw ay pinagkalooban ng Diyos ng kapangyari-

han upang makapaghari, nguni't kapag ang nagbabaka na'y dalawang Hari, dahil sa isang lupaín, ang dalawa raw na ito'y kapuwà rin sinugò ng Diyos; at gayón ma'y kung sino sa kanila ang may maraming kawal at mabubuting sandata, ay siyang ginagawaran ng Diyos ng matuwid, siyang nakapananaig. Ang mámumuhunan ay siyang lumulunod sa atin, at siyang kumakalakal sa lahat. Lahat ay nagsasalitâ ng ukol sa Diyos, at nanġagpapanggáp na mġa kinatawán ó kahalili ng Diyos ang mġa kurang katólíko, mġa protestante, turko, at sa nġalan din ng Diyos na lahat nangyayari ang mġa digmâan, kayâ't sa ganitó'y natutuklasán nilang lahat ang mabubuting paraán ng pagpapaagos sa kanilang pátubigan. Sa pakinig, tila ngâ mandin ang Diyos ay siyang naggawad sa kanila ng lahat ng yaón, at siya ring nagparusa sa ating mġa dukhá sa karukháan at paggawâ. Sa kanila, ang paraiso'y dito sa lupa at sa kabilang mundo pa; sa atin, ang impiyerno'y dito sa lupa, at ang paraiso'y doón pa sa kabilang mundo, kung tayo'y kusang napaáalipin... , at kung sakaling may kálagyan pa tayo roón.

Bagay sa pananampalataya, mang José, ay dí ko ibig manghimasok, pagka't malayà ang bawâ't isa sa kanyang isipan. Nguni't ang ganang aki'y dapat kong ipagtapat sa inyo, na dí ako naniniwalà sa mġa ibinabadyá ng mġa kura tungkol sa Diyos at ibá pang mġa buhaybuhay nila, sapagka't silang nanġagsasaad niya'y tantóng nagsasakit lamang na tayo'y papaniwalàin, at sapagka't lubang marami ang mġa relihion, at ang lahat namang ito'y pawang nangagpapanggáp na nagbabadyá ng katotohanan, subali, ni sino man sa kanila'y dí naka paglalantad ng anó mang katunayan. Ako ma'y makalilikhá rin ng isang mundóng matalinhagâ, at pagkatapos ay isermón ko, na ang dí maniwalà sa aki'y magdurusa sa apóy ng walang hanggan. Sa bagay na ito'y maipalálagay ninyo na akó'y isang balakyot, nguni't kung akó'y kumuha ng isang batâ at maiturò ko rito ang gayóng mġa talinhagâ na walâ namang makapagpapaliwanag dito ng nalalaban, paglakí ng batang iyan, ay paniniwalàan din akó, gaya ng paniniwalà ninyo nġayon sa mġa among.

Sa kabuuán, kayó'y makapaniniwalà sa inyong minamaigi, nguni't huwág na lamang ninyong mábanggit pa sa akin na ang Diyos ay siyang may kaibigán ng lahat, na kayó'y magbatâ sa paggawâ at magtiís ng gútom; na ang inyong mġa anak ay manġagsilakí ng mahihinà at masasaktín, dahil sa kakulangán sa pagkain at pagaalagâ, na ang inyong mġa anak na dalaga'y maging babayi balang araw ng makikisig nating mġa panġinoon; dahil sa kung magkakagayon ay inyong mawiwikâ na ang Diyos palá'y hiduwang magarugâ.

Sakaling may Diyos, ay walâ namang nakatatarok ng kanyang mġa lihim. Kayâ, pagisipan at pagaralan ngâ natin ang ikatitiwasay ng lahat sa mundóng ito, sapagka't kung sa kabilang mundo'y may isang Diyos ngang dakilâ, ay tayo'y mapapaanyô rin doóng mahinusay, kung ang nanġagawâ natin dito'y pawang

naman ang gumawâ. Sa mġa pangyayari na makukurò kung alin ang lalòng mabubuting panuntunan. Ang totoó'y maáring pagaralan na nġayon pa. Sa halimbawâ, sa ilang mġa pook ay maitatag ang *komunismo*, sa ibá'y ang *kolektibismo* at sa ibá pa'y iba naman. Kung alin sa mġa panuntunang ito ang makitang magaling ay siyang gaganapin ng lahat.

Ang pinakabuod pò, alalahanin ninyong mabuti, ay walâ nang may tankâin sa paguutós, sa pagmamay-arì ng lupa at ibá pang mġa sangkap sa paggawâ. Sa bagay na ito'y nararapat magpakatalas, upang makasugpò agad, sakaling may mangyari, at kasakdala'y gumamit na tuloy tayo ng mġa sandata. Nguni't ang ibang panuntuna'y malayang makapagpapatuloy.

Hosé.—Iyan ma'y natatahò ko na rin. Ipaliwanag mo sa akin nġayon kung anó ang *anarkía*.

Horhe.—Ang *anarkía* pò'y nagkakahulugán ng walang pámahalaán. ¿Dí pò ba nasabi ko na yatà sa inyo, na yamang ang pámahalaá'y walang saysay, kundí manangkilik lamang sa mġa ginoó, kayâ't kung magkakuutusan, ay malinag na walâ tayong nararapat pakasikapin gaya ng mahangahán ang kanilang nakasusyà nang mġa paguutós sa atin? Sa lugál ng ginagawing paghahalal sa mġa diputado at mġa kagawad, na lumilikhá ng mġa kautusán at lumalabag (palibhasá'y nauukol lamang sa atin ang pananalima), ay tayotayo na rin ang magsisiganap ng mġa bagaybagay na nauukol sa atin, at gayón din ang sa ibá pang bagay na kailangang pagpasiyahán. Sakaling mahigpit na kailangang ipagkatiwalâ pa sa isa ang ikatutupad ng mġa pinagpasiyahán natin, ay gayón ang ating gágawin at walâ na.

At gayon din, kapag mauukol sa mġa maseselang bagay na hindí natin mapagpasiyahán agad, tayo'y hahanap ng lalòng may kayang makapagaaral, makapagsusuri noón at makapagpapalagay ng tumpak, sa makatuwid walang ganap na makapaghahari sa bagong pagsasamahán, kundí ang niloloob niya. Gaya ng ating mġa kinatawán, sa lugál na maging mapapalad na tao na bibigyan ng mġa karapatang makapagutos sa atin at sa ibabaw nitó'y makagawâ ng mġa kautusang mahihigpit, sila ang mapipiling mġa tao sa lalòng pinakamatatalino sa lahat ng bagay, na dí magtataglay ng anó mang kapangyarihan, maliban sa mġa tungkuling ipinapapasap sa kanila ng mġa naghalal; sa halimbawâ: isa ang manġangasiwâ sa pagtatatag ng mġa páaralan, kayâ, sa pagbubukás ng mġa daán, ó tungkol sa pagpapalitan ng mġa bunġa ng paggawâ na katulad din naman kung tayo'y nagpapagawâ ng sapatos sa isang sapatero.

Ito pò ang tinatawag na *anarkía*. Kung ipaliwanag ko sa inyo ng ganap ang bagay na ito, ay manġangailangan tayo ps mahabâhabang oras, gaya ng nagamit na natin. Sa mulng pagtatagpò, sakâ na pò natin pagusapang mabuti ito.

nilang kinakailanġan, at ni hindí matatamnán halos ang lupà kung waláng mġa manggagawàng tumitibag nġ mġa bakal at nġ mġa yumayari nġ mġa kasangka-pan. Ganyan ang lahat, kailanġan pang magkaroon nġ mġa pakikipagpalitan nġ bawà't nagagawâ, at mġa pagtutuós nġ mġa nayayari nġ bawà't isa. Sa makatuwid, ang sapateryo makapagtataás na waláng sala nġ halagá nġ kaniyang sapatos, tulóy hahanġarin na ang dalawang paá noó'y mákatimbang na, hanga't maáari, nġ malaking halagá nġ sa ibang bagay, at ang magsasaka man, kung gayo'y ganyan din ang aasalin. ¿Sino kayâ ang makaáayos nġ gulóng ito? Ang kolektibismo'y nagbibigay daán mandin sa maraming saligutgutan, at sa kinagaganito, marahil, ay mápabalik tayo sa pinangalinġan natin; sapagka't dapat mágunitâ: na ang tao'y hindí makaáayos nġ alin mang bagay, hangang siya'y waláng kaanóano mang hanġarin doón.

Samantalang sa *komunismo* ay dí gayon, bagkus hindí nagluluwag nġ anó mang daáng makapipinsalâ. Lahat ay magsisigawâ at lahat ay makikinabang. Sukat nang matalós kung anó ang mġa bagay bagay na kailanġanin, upang masapatán ang lahat, at upanding ang mġa bagaybagay na naturan ay siya ring mapasaganâ.

Hosé.—¿Sa *komunismo*, kung gayon, ay hindí na kakailanġanin ang salapî?

Horhe.—Ni salapî, ni anó man pò'y hindí na kailanġan. Sukat na pò ang isang talaan nġ mġa bagay na pabilin ó nahingí at nġ mġa nagawâ, upanding ang bunġa nġ paggawâ'y tumaás na lagi kay sa dami nġ mġa kailanġan nġ tao.

Ang tanġing kapinsalâan ay kung dumami ang bilang nġ mġa tamad; dá-tapuwâ't naiulat ko na sa inyo ang mġa matuwid, na ang paggawâ, na parang isang napakabigat na parusa nġayon, ay magiging isang kaaliwaliw at maranġal na tungkulin nġ tao búkas, at dahil dito'y masasabing táhasan, na ulól nġ tunay ang taong tumangí pa sa paggawâ. Naiulat ko na rin sa inyo, na ang lalóng pinakapanġit na mangyayari ay kung sakaling magkaroon nġ nġ ilang nanangí sa paggawâ, na bunġa nġ masamâng turòng natanggap natin, ó sa alin mang babalâng nararapat sundín, bago mápatatag ang bagong pagsasamahán, at ang bunġa nġ paggawâ'y maparami at mabahagi, alinsunod sa mġa panġanġailanġan, ay inuulit ko, sakaling magkaroon nġ nġ gayong mġa tao, na sila'y itapon agad nġ kalahatán. Bigyan sila nġ mġa panġulong bagay at nġ mġa kasangkapan sa paggawâ, upang sila'y kumilos ukol sa kanilang sarili. Ganyan ang mainam, kung ibig nilang kumain, sila'y makagagawâ. Nġuni't makikita ninyo na ang ganitong mġa pangyayari'y hindí lilipana.

Sakâ, ang gagawin natin, sa pamamagitan nġ lakas, ay ibigay sa kalahatán ang mġa lupà, mġa panġulong bagay, mġa kasangkapan sa paggawâ, mġa gusali at ang lahat nġ kayamanan. Tungkol sa kaayusan at pamamahagi nġ bunġa nġ paggawâ, ang bayan na ang bahalâ nġ kaniyang maiibigan. Isang bagay ang magsalitâ at iba

nababatay sa kabanalan, kung hindí tayo nagpahirap ó kung hindí natin binayàang makapagpapahirap ang ibá sa mġa tao na ang mġa ito, sangayon sa santóng dásalan ay pawàng mġa anák nġ Diyos, at pawàng mġa kapatid din nating lahat.

Bukod sa rito, maniwalâ kayó sa akin: kung nġayó'y isang mahirap kayó na pinapagdurusa nġ Diyos, at búkas ó makalawá'y makátuklas kayó nġ maraming pamimilak, kahi't sa pamamagitan nġ anó mang marurumíng paraán, ay matatagpuán din ninyo ang matuwid upang huwág nang gumawâ, magpapasiál na lamang sa ibabaw nġ mġa matagaràng sasakyán, mamasláng sa mġa magbubukíd, at umaglahi sa puri nġ mġa dukhâng binibini..., at kayó'y tutulutan din ng: Diyos na magawâ ang lahat nġ iyan, gaya nġ pagpapabayâ sa ating mga, panġinoón.

Hosé.—¿Sa nġalan ni Kristo! Sapól nang makapagaral kang bumasa't sumulat, at nang makapagparoót parito ka sa siyudad, ang pananalitâ mo'y nagkahugis panglaban na sa mġa abogado. At ang totoó'y nabanggit mo ang mġa bagaybagay na mahahalagá parâ sa akin. Akàlain mong si Rosina ko'y isang babayi na nġayon, pagka't nakatagpò naman nġ isang binatâ na sa kanya'y ninirog nġuni't gaya rin nġ dati mong pagkatalos, kami'y mahihirap. Nanġanġailanġan kaming bumili nġ mġa kasangkapan gamit nġ tao sa pagtulog, nġ kaunting pananamít at sakâ nġ kaunting pamimilak, upang ang aking manugang ay maipagbukás nġ isang maliít na págawâan ukol sa magsususi, pagka't kung mangyayari'y malisan na sanang biglá ang naturang panġinoón na sa kanya'y umiimbí, at nang sa hinaharap ay makatikim siya rito nġ kaunting pakinabang parâ sa kanyang mġa anák. Nġuni't ni siya ni akó, ay waláng salapî, ni marami, ni kauntí. Akó'y mapauutang nġ aking panġinoón, at sakâ ko siyâ pagbayaran nġ sa untíuntí. Datapuwâ't ¿madalumát mo? Nang ako'y makipagusap na ukol dito, sa aking panġinoón, akó'y tinugón nitó, na iyan, anya'y, isang kawanggawâ na tinutungkol nġ kaniyang anák; at gayón nġ, ito'y naparoon sa amin, at gayón na lamang ang pagkabighani niya kay Rosina nang ito'y makita; bago nagpalalô, na dí umano'y mayroón nġ siyang mġa kasangkapan nalalaán parâ sa kanino mang nanġanġailangan; kayâ, kung si Rosina raw sana'y maáaring makapagsadyâ sa kaniyang bahay... ¿At sakâ po nalarawan sa kaniyang mġa matâ ang mġa sinimpáng kauntí ko na tulóy ipagdilím nġ matâ at ikapanganib ..! ¿Oh! kung si Rosina ko'y... ¿Bah! Bayàan na nġ natin ang mġa kabalbaláng iyan...

Akó'y matandâ na at natalalós ko na ang mundóng ito ay waláng puri. Dátapuwâ't ito'y hindí magagamit na katuwiran upang tayo'y maging kuhilâ naman... Kayâ't ang sabihin mo sa aki'y ¿tunay nġ ba, ó hindí na inaadhiká ninyong kunin ang mġa kayamanan ó pagaari sa mġa nagtatamasa nġayong iilan?

Horhe.—¿Kay tapang! iyan ang ibig kong itanong ninyo. Kapag ibig ninyong makabatid nġ anó mang bagay ukol sa suliranin nġ mġa dukhâ ay huwág kayóng magtatanong sa mġa ginoó, at ililigaw kayó sa katotohanan, pagka't waláng sisirâ

sa kanila ring sarisarili. Kung ibig ninyong matantô kung anó ang linalayon n̄g m̄ga sosyalista, ay itanong ninyó sa m̄ga kasama ko, ó sa akin; n̄guni't huwág magkakamaling magtanong sa ating kura, ó kay ginoóng Antonio. Mahanga'y kung makakausap kayó n̄g ating kura, ukol sa bagay na ito, ay itanong ninyó sa kaniya, kung bakit kahi't kayó'y gumagawâ ay masamá rin ang inyong kinakain, at siyang walâng ginagawâ sa araw-araw, maliban sa buklatbuklatin ang kaniyang dásalan, ay kumakain siya n̄g masasarap na ulam at n̄g m̄ga matatabang inahing manok, sa piling n̄g kaniyang m̄ga pamangkin. Itanong ninyó kung bakit siya'y lagìng kaututang dilâ n̄g m̄ga ginoó, at kung kayâ lamang makipagkita dito sa atin ay kung kailan lamang mayroong hinihingí. Itanong ninyó sa kaniya, kung bakit lagìng ibinibigay ang matuwid sa m̄ga ginoó at sa m̄ga may kapangyarihan, at bakit sa lugal na agawin nila ang tinapay sa inyong bibig—na anila'y alangalang sa kaluluwa n̄g m̄ga patáy—ay hindí sila magpatulo n̄g pawis upang makatulong sa m̄ga buháy at nang hindí nabubuhay sa pawis at pagod n̄g ibá. Tungkol naman kay ginoóng Antonio, iyang binatàng mabulas, na nagaral at n̄gayó'y nagaaksayâ lamang n̄g panahon sa m̄ga inuman n̄g kapé at sa pakikipagdaldalan sa Ayuntamiento, ay sabihin ninyó na mahanga'y tinatapos na niya ang pagbubulakbol, at nang mapagukulan naman n̄g kaunting panahon ang pagaaral n̄g kung anó ang paggawâ at karukhaán, sa lugal n̄g pagaabalá niya sa ating pamumuhay.

Hosé.—Sa bagay na iya'y mayroón kang matuwid; n̄guni't pagbalikan natin ang itinatanong ko sa iyo: ¿tunay bagá na inadhikâ ninyong agawin ang m̄ga pagaari sa ilang mayayaman?

Horhe.—Hindí pò; hindí namin adhikâ ang umagaw n̄g anó man; dátapuwâ't ibig naming kunin ang m̄ga pagaari sa m̄ga ginoó, ang m̄ga kayamanan sa m̄ga nagtatamasa, upang iukol sa kapakinabangán n̄g lahat. Pag nagkagayon, walâng kukunin ang bayan sa kanino man, kundí ang lahat n̄g ari'y mapapasa lahat.

Hosé.—¿Bakit naman? Sa makatuwid bagá'y ating lahat ang m̄ga pagaari n̄g m̄ga ginoó?

Horhe.—Siya pòng totoó; m̄ga pagaari natin at sa lahat. ¿Sino ang nagbigay sa kanila n̄g m̄ga pagaaring yaón? Anóng kanilang matuwid na ariin at ankinín pa hangga n̄gayon ang naturang m̄ga pagaari?

Hosé.—Sa pagka't nangamana sa kanilang m̄ga ninundò.

Horhe.—¿At sino ang nagbigay sa kanilang m̄ga ninundò n̄g m̄ga pagaaring iyan na kanilang tinatamasa? ¿At sa páano! Inangkín n̄g ilang m̄ga malalakas at lalòng mapapalad ang lahat n̄g bagay, sakâ pinagawâng pilit ang ibang tao parâ sa kanilang ikabubusog; at hindí nagkasiyang mabúhay sa pagsasamahán, nanglupig at hanggang nahulog sa karukhaán ang malaking bahagi n̄g kanilang m̄ga kapanahón, iniwan sa m̄ga anak at sa anak n̄g kanilang m̄ga anak ang m̄ga pagaari't

ang bahaging nauukol sa gayong tao ó pulutong, ay sa lugál na tayo'y magkaroon n̄g m̄ga pagaabalá at pagkakamali tungkol sa nagagawâ n̄g bawâ't isá, ang mabuti pa'y gumawâ na tayong lahat, at ang magiging bunga'y maukol sa kalahatán.

Ganyan, bawâ't tao'y maghahandog sa pagsasamahán n̄g kaniyang m̄ga lakás na maibibigay, samantalang ang bunga n̄g paggawâ'y hindí nakasasapat sa lahat; at ang bawâ't isa'y kukuha n̄g lahat niyang kailanganín, maliban lamang, at ito'y dapat pakaunawain, sa m̄ga bagay na hindí pa saganà, alinsunod sa m̄ga pangyayari.

Hosé.—Sandali muna, Bago ang iba pa, ay nararapat mong ipaliwanag sa akin kung anó ang kahulugán n̄g pangungusap na *pagkakaisá*; sapagka't naihiwatig mo, na dapat maghari ang lubos na pagkakaisá n̄g lahat n̄g tao, at ako, parâ matantô mong tunay, ay talagang hindí nakakaunawâ noon.

Horhe.—Sa halimbawâ, sa inyong magának, ang lahat n̄g kinikita ninyo, n̄g inyong m̄ga kapatid, n̄g inyong asawa, n̄g inyong m̄ga anak, ay pawâ ninyong nauukol sa inyong lahat din. Lahat kayó'y nagsisikain n̄g ganap, at kapag walâng sapat parâ sa inyong lahat, lahat kayó'y nagdadálitâ sa tigkakaunti. N̄gayon, kung ang isa sa inyo'y mawalán ó gawain ó magkasakit ay masamá rin parâ sa lahat, sapagka't isang katotohanan, na ang hindí gumagawâ sa inyo'y kumakain ding tulad n̄g ibá, at ang isang may sakit ay lalò pang pinagkakagugulan n̄g marami. Sa ganitong paraán, ang nangyayari sa inyong magának, sa lugál na agawin ang tinapay sa bibig n̄g isa't isa, ay sinisikap ninyó ang pagtutuwanngan, sapagka't ang kaghinawahan n̄g isa'y kaghinawahan din n̄g lahat, at ang kasamá'y gayo't gayón din. Sa ganitong ayos, napaparam ang pagtataniman at pagigingitan, samantalang lumulusog ang magandang pagsasamahán, na kailan ma'y hindí umiiral sa alin mang magának na bahábahagi ang m̄ga pagkabuhay.

Ito ang tinatawag na *pagkakaisá*. Ang layon n̄ga'y maisagawâ sa katauhan ang maayos na pagsasamaháng naghahari sa isang magának, na binubuó n̄g m̄ga taong masintahin sa katotohanan.

Hosé.—Napagunawâ ko na. N̄gayo'y pagbalikan natin ang bagay. Ipagtapat mo sa akin, kung ikaw ay *komunista* ó *kolektibista*.

Horhe.—Ako pò'y *komunista*. Sapagka't kung makikipagkaibigan din lamang, ay mahalagá ang ganap kay sa pakalálalahatí. Ang *kolektibismo*'y may iniwan pang m̄ga binhi n̄g pagpapangagaw at pagtataniman. At mayroon pa. Kung ang bawâ't isa'y magpapakabuhay lamang sa sarili niyang nagagawâ, tila mandin may kababâan ang uri nitó sa *komunismo*, sapagka't maaring makapagudiyok din sa m̄ga tao n̄g m̄ga pamumukuran, at sa gayo'y makababawas pa n̄g kanilang m̄ga lakas at kasiglahán. Gayon ma'y maari ring makapagpatuloy sa ganitong panuntunan. Subali, gaya sa halimbawâ, n̄g sapatero ay hindí makakakain n̄g sapatos, ni ang magbabakal at magsasaka ay hindí makayayari sa kanilang sarisarili n̄g lahat

Kayâ nġâ't kapag may isa riyang nagpaparanghiyâ sa inyo na siya'y *sosialista*, itanong ninyo agad kung siya'y sangayong mawalâ ang mġa pagmamay-arġ nġ tao, kayâ, sa isang salitâ, kung ibig niyang maalisân ang mġa ginoó nġ lahat nilang kayamanan, upang maipabiyayâ sa lahat. Kung tumugon nġ pagsangayon, siya'y inyong pakayakaping mahigpit, at kung hindġ, ay pakailagan namang tulad sa isang kaaway.

Hosé.—Kung gayón, ikaw ay *sosialista*. Batid ko na. Nġuni't ĳanóng ibig sabihin nġ mġa tinatawag na *komunista* at *kolektibista*?

Horhe.—Ang mġa *komunista* at *kolektibista*'y pawàng mġa *sosialista*. Sila'y may iba't ibang panuntunang ibig matupad, kapag ang mġa pagaari'y nápatunġo na sa lahat. Kung inyong naaalala, tila akó'y nakapagulat na sa inyo nġ kauntġ ukol sa bagay na ito. Ang mġa *kolektibista*'y may palagay na ang bawâ't manggagawâ, ó sa táhasang sabi, bawâ't kapisanan nġ mġa manggagawâ ay nararapat magari nġ mġa pangġulong bagay at mġa kasangkapan sa paggawâ, at ang bawâ't isa'y maging may-arġ nġ bunġa nġ kanilang nagawâ. Samantalang nabubuhay, siya ang bahalàng maggugol ó magingġat nġ kaniyang naimpok, tangġ lamang kung pupuhunanin sa ibang mġa manggagawâ. At kung mamatay, sakalġ nakapagimpok, ang naimpok na ito'y mapapatunġo sa kapisanan ó sa kalahatán. Ang mġa anak nila'y walàng salang may mġa lakas din sa paggawâ, gayon din sa paglasap nġ mġa bunġang ito. Kung ang mġa anak na natura'y pagmamanahin pa, ay isa nang landas iyan upang mápabalik ang bagong pagsasamahán sa dating pagtatanġitangġ at dí pagpapantaypantay nġ mġa tao. Tungkol sa mġa pagtuturò, sa pagaalagâ sa mġa batâ, sa mġa matatandâ ó mġa salantâ sa paggawâ; sa mġa daán, tubig, pagiilaw at kalinisang-bayan, at sa mġa bagaybagay na dapat magampanán, alangalang sa kapakinabanġán nġ lahat, ang bawâ't ka pisanan nġ mġa manggagawâ'y maguukol nġ isang halagâ upang maitapat sa mġa taong magsisitupad nġ gayóng mġa gawain.

Ang mġa *komunista*'y sa dako pa roón. Sinasabi nila na upang mápasulong na mabuti ang pagsasamahán, kinakailanġan, na ang mġa tao'y magmahalan at magpalagay ang tulad sa isang magának sa loob nġ bahay. Yayamang ang mġa pagaari'y nararapat mápatunġo sa lahat, at upang makapagpaginhawa ang mġa mákina, maparami ang bilang nġ bunġa nġ paggawâ, ay dapat gampanín sa pamamagitan nġ tulong nġ mġa malalaking kapisanan nġ mġa manggagawâ; at, yayamang, upang masamantalâ ang mġa pagbabagong singġaw nġ lupâ at mġa himig nġ hanġin, upang magawâ ang lalóng mabubuti't inaakalàng mainam na paraán sa bawâ't pook, at sa isang dakó, upang mailagan ang mġa pagpapanġagawán at pagtataniman nġ mġa bayánbayán, at nang malunasan ang mġa pagdagsâ nġ mġa tao sa mġa pook na mahusáyhusáy, ay mahigpit na kailanġan ang lubos na *pagkakaisâ* nġ lahat nġ tao sa buóng mundó; sapagka't ang isa pa'y napakahirap tuntunín sa bunġa nġ paggawâ

kayamanan na kanilang inankín, pinapagdusa ang katauhan nġayon na maging alipin nġ kanilang mga inapó; na ang mġa ito'y pawàng nanġanghinâ naman sa katamaran at sa bala nang maibigang gawín, nġ walàng kabalibalino sa ibâ, maliban sa kanilang sarili, at nġayo'y ibig pa manding umastâ, sa pamamagitan nġ lakas, nġ gaya rin nġ ginawâ nġ kanilang mġa ninunò, na kapag nagkataó'y walàng salang ipanglulumó natin... ĳIto kayâ'y wastó sa palagay ninyó?

Hosé.—Kung tayo'y inagawan sa pamagitan nġ lakas, ay hindġ. Subali, sinasabi nġ mġa ginoó, na ang mġa yaman nila'y pawàng bunġa nġ kanilang pawis; kayâ't sa palagay ko'y hindġ nararapat namang kunin sa isa ang bunġa nġ pinagpaguran nitó.

Horhe.—ĳNa naman! Ang lahat nġ hindġ gumagawâ't ni kailan ma'y nakagawâ't kung sumabi'y lagi na lamang sa nġalan nġ paggawâ.

Sabihin nġa ninyó sa akin, kung paanong pagsibol at kung sino ang lumaláng nġ lupâ, nġ mġa metal, nġ úling na bató at ibâ pang ganganitó. Maging Diyos ó maging kalikasán man ang lumikhâ nġ mġa ito, ang totoó'y kinamulatan na natin dito sa mundó ang lahat nġ iyan, kayâ't nararapat din namang pakinabanġan nġ lahat. ĳAnong inyong masasabi, sakalġ maging pagaari nila ang hanġin at ito'y mapasakanila na, walàng mátira sa atin, kundġ kauntġng simoy na lamang, at kahġ't nġ lalò pang masasal, sakâ pabayaran sa atin nġ atin ding mġa pagod at pawis? Subali, ang kaibhán lamang nġ lupâ sa hanġin, ay ang pagkakatuklas nġ paraán upang yao'y maankin ó masarili at mapagbahabahagi nila, samantala ang hanġi'y hindġ; nġuni't pagnagkataóng sila'y nakatuklas nġ paraán, ay sapilitang gagawin din nila sa hanġin kung anó ang kanilang mġa ginawâ sa lupâ.

Hosé.—Siyang totoó, sa ganang aki'y iyan ang ganap na matuwid, ang lupâ at lahat nġ mġa bagaybagay na dí ginawâ nino man, ay nauukol parâ sa lahat... Nġuni't sa isang dako, hindġ naman lahatlahat ay yaringyari na nilang nakuha.

Horhe.—Tunay; totoóng marami na ang nagawâ nġ tao, at dito'y maisususog pa natin na ang lupànglupâ na'y hindġ magkakahalagâ nġ gaano kung hindġ nagawâ ang pagtibag nġ mġa bundukin at ito'y napagpagalan. Kung gayon, sa daán nang katuwira'y dapat maukol sa mġa nagsipagpagal. Dátapuwâ't ang sagutin ninyó sa aki'y kung anóng himalâ't nasa kamay nġayon ang mġa iyan nġ mġa nagkakamot lamang nġ tiyan, na, ni sa tanang búhay nila'y walàng masabi na nagawâng anó man?

Hosé.—Sinasabi nġ mġa ginoó na ang kanilang mġa ninunò raw ay namuhunan nġ pagal at pagġimpok.

Horhe.—Sa katuwirang iya'y tila marikit pang sabihin na natuto ang kanilang mġa ninunóng magpagawâ nġ walàng bayad, na gaya rin nġ inaasal nila nġayon. Maliwanag na itinuturò nġ Kasaysayan na ang mġa kapalagayán sa mġa mangga-

gawà'y talagang kaimbímbí, walàng pagbabago, gaya rin nḡ sa nḡayon, na ang taong dí kumakatás sa pawis nḡ kaniyang kapuwà, ay hindí lamang dí nakapagti-tipid sa pamumuhay niya, kundí, ni makuhang makapagtakip sa kaniyang gútom at panḡanḡailanḡa'y, dí pa mangyari.

Unawàin ninyó ang mḡa halimbawàng ating namamalas; lahat nḡ ibinubunḡa nḡ walàng tigil na pagpupunyagí nḡ mḡa manggagawà'y tignan, kundí nahuhulog sa mḡa kamay nḡ mḡa panḡinoón na walàng ginagawà, liban sa maturang magtanód lamang.

Ipalagay nating nakabili nḡayon, sa kaunfíng salapí ang isang tuso, nḡ isang lupáing malawak at masukal; nagpautos nḡ mḡa taong sukat makahawan at makapagaalagà sa naturang lupà, at salamat kung ang mḡa taong ito'y mabigyan nḡ katamtamang ipagpapawíng gútom, samantalang siya'y papasiálpasiál sa siyudad. Pagkaraán nḡ ilang taón, ang naturang basal na lupà'y naging isang hálananán at sa ganito'y umaani nḡ nakasangdaáng higit sa pinuhunan. Ang mḡa anák nḡ may arí, na magmamana nḡ yamang ito, ay manḡanḡalandakan, na yao'y kanilang tinatamasa, alang sa pawis na iginugol nḡ kanilang amá, at ang mḡa anák niyong tunay na gumawà at nagtiís maghawan, nagtanim sa nasabing lupà, ay magpapatuloy pa ring walàng sala sa paggawà at pagtitiís. Sa bagay na ito, ¿anó ang inyong masasabi?

Hosé.—Ah... kung tunay ang wikà mo, na nangyari sa mundó ang halimbawàng namamalas nḡayon, ay walà akóng masasabi kundí: maliwanag na walàng yamang nararapat maukol sa mḡa nagmamay-arí.

Horhe.—Daragdagan ko pa. Sa sandalíng ito'y ibig kong magpalagay naman nḡ kahì't anóng bagay na makakasangayon sa mḡa ginoó. Ipalagay natin na ang mḡa may-arí (propietario) ay pawàng anák nḡ mḡa taong masisipag at maimpukin, at ang mḡa manggagawà'y pawàng anák naman nḡ mḡa tamad at walàng tuós maggugol. Marahil ay malabis na ang sinabi ko, nḡunit hindí kailanḡan; at ang magkagayon man, ay ¿maipalalagay na kayâng wastô at maayos ang pagsasamahan nḡayon nḡ mḡa tao? Kung kayó'y gumagawà at akó'y nagbubulakbol, nararapat akóng papagdusahin sa aking katamaran; nḡuni't ang dí nararapat, ang aking mḡa anák na mangyayaring lumabas na masisipag na manggagawà, ay magpakamatay pa sa kapagalan at mamatay sa gutom, upang buhayin ó bigyang búhay lamang ang inyong mḡa anák sa kasaganàan at paglililiwaliw.

Hosé.—Iya'y mḡa bagay na dí ko makatuwiran sa iyo; subali'y na sa mḡa ginoó rin ang madláng yama't pagaari, kayâ't sa malao't madal'y nararapat din nating pasalamat sila, sapagka't kung hindí sa kanila'y hindí tayo mabubuhay.

Horhe.—Oo pò; na sa kanila nḡang kamáy ang madláng yama't pagaari, sapagka't ang mḡa ito'y pawà nilang natamó sa pamamagitan nḡ panggagahis, at

mabatay sa bawà't kabuhayan nḡayon nḡ tao, na walàng anó mang lilingunin sa tinatawag na mḡa karapatáng natamó, ó kayâ, sa mḡa kaloob na tanḡing kapangyarihang itinututol nḡ mḡa ginoó nḡayon, sa katuwirang ang kanilang mḡa nin-unò'y lalòng malalakas ó lalòng mapapalad, ó lalòng mḡa tuso, ó lalòng mḡa banal at masisipag na higit sa ibá.

Gayon nḡa, tandaán ninyong mabuti; tinatawag na mḡa *sosialista* ang lahat nḡ nagaadhikà na ang mḡa kayamana'y mápasalahat nḡ tao, at nagnanasà rin namang mawalà ang mḡa may-arí at mḡa manggagawà, mḡa mayayaman ó mḡa mahihirap, mḡa panḡinoón ó mḡa alagad.

Nang mḡa nagdaáng taón, ito'y naging kaugalian na. Sukat nang matawag kang *sosialista*, upang ikaw'y pagusigin at pagtanimán nḡ mḡa ginoó. Minamabuti pa nila ang isang laksâng nanatay nḡ tao kay sa isang *sosialista*. Subali, gaya na nḡa nḡ nasabi ko sa inyo, nang makita nḡ mḡa ginoó at ibig mangaging ginoó, na ang *sosialismo*'y sumusulog at namumulat na ang mḡa matá nḡ bayan, kahì't anóng hadlang ang kanilang gawíng mḡa paguusig at mḡa pagpalibhasà, ay naisip nila ang panḡanḡailanḡang guluhín ang súliranin, upandíng sila'y makálinlang na mabuti; marami sa kanila ang nanḡagsisipagpangap na sila'y *sosialista* rin, sapagka't nila ma'y nagmimithi nḡ kaginhawahan nḡ bayan, at sapagka't natatalos nilang lubos ang panḡanḡailanḡang *mabawasan* ang kaimbihán. Nang una'y ipinaglalaman nila, na, ang súliraning pinaguusapan, ó kayâ, ang súliranin tungkol sa kaimbihán at mḡa samâng ibinubunḡa nitó, ay hindí dinaranas. Nḡayong ang *sosialismo*'y nakapaninindig na nḡ kanilang mḡa balahibo, ay sakâ naman nanḡagpaparirala na *sosialista* raw silang lahat na nagaaral nḡ naturang súliranin, gaya nḡ maitatawag sa isa riyang médikong nagaral tungkol sa mḡa sakít nḡ katawán, na hindí dahil sa nasâng makagalíng ang paggamot, kundí lalong mapatagal ang sakít, hanga't maaari.

Kayâ nḡa't sa mḡa republikano, mḡa makaharí, mḡa hukóm, mḡa pulés, at sa lahat na nḡ luwal, ay makakasumpóng kayó nḡ mḡa taong nagsisipagpanggap na *sosialista*, at ang kanilang *sosialismo*'y natutunḡod sa paghutok, ó sa pagpapahalal nḡ mḡa diputado, sa pamamagitan nḡ mḡa panḡakòng hindí maásahan, pagpilitan man.

Sa mḡa sinunḡaling na *sosialistang* ito'y mayroón din namang mapupuló na nagaakalàng mabuti ang kanilang ginagawà; nḡuni't ¿anóng kailanḡan? Kung sa pagaakalà nḡ isa na siya'y gumagawà nḡ magaling, ay papatayin naman kayó nḡ palò, marahil ay walà kayóng aagapan, kundí maagaw sa kaniyang mḡa kamay ang pamalò, sapagka't sa pagagaw na ito, ang mḡa tika ninyó'y mailagan lamang na huwag makapangbasag nḡ inyong ulo.

marahil, ay hindi na mangyayari sa akin ang kaparis ng dati. Hangang sa muling pagkikita.

II

Hosé.—Hintay ka muna. Yamang kita'y nagkakapulog din ngayon, nang di tayo magkahiwalay ng tuyô ang mga lalamunan ay uminom kata muna ng kaunti, at samantala'y magtatanong pa ako sa iyo ng ilang bagay.

Ang lahat ng mga ipinaliwanag mo sa akin ay napagunawa ko na . . . , mamaya'y pagbubulaybulayin ko, at sakâ ako'y magpapakatibay ng pananalig sa sarili. Dâtapuwâ't hindi mo naiulat sa akin halos ang mga kahulugan ng mga maseselan na pangungusap na malimit kong marinig, kapag ang napaguusapa'y ang bagay na iyan. Yaó'y nakagugulong lubhâ sa aking úlo, palibhasa'y hindi ko nababatid. Sa halimbawa, narinig ko riyan na kayó'y mga *komunista, sosyalista, internasionalista, kolektibista, anarkista*, at iba pa. ¿Maári bang matalós ko ang mga kahukahulugan ng mga pangungusap na ito, at kung anó naman kayóng tunay?

Horhe.—¡Ah! tumpak pò; nakagawa kayó ng magaling sa inyong pagtatanong niyan, sapagka't ang mga pangungusap ay totoóng kailanngan upang magkatalusang mabuti ng bawâ't ibig sabihin ng isa't isa. Ang hindi pagkaunawa noón, ay nagiging dahil ng mga pagkakamali.

Dapat ngâ ninyong matalastas na ang tinatawag na mga *sozialista*'y yaóng may mga pananalig, na ang kaimbihan ay siyang kaunaunahang sanhi ng lahat ng samâ sa pagsasamahán ng mga tao, at hangang hindi napapawi ito, ay hindi rin naman mapaparam ang kamangmanngán, ang pangaalipin, ang pagtatanngitanngi sa pamamayan, ang pagkalugmok sa kahalayan ng mga babayi at ibang mga sakít na nakabubulok sa bayan sa lalóng nakapanglulumóng kalagayan, bagama't ang mga ito'y hindi pa rin maipapantay halos sa mga karukhaang nagbubuhay sa naturang kaimbihan. Ang mga *sozialista*'y nananalig na ang sanhi ng kaimbihan, ay buhat sa pangyayari na ang lupà at lahat ng mga pangulong bagay, gaya ng mga makina at mga kasangkapan sa paggawâ, ay hawak ng ílang katao, na siyang may hawak ng búhay at kamatayan ng mga anak-pawis. Ang ílang kataong naturan ay walang humpáy sa kanilang lagáy na pakikitungali at pakikipangagaw, hindi lamang sa mga manggagawang walang kaanoano mang pagaari, kundî sa kanikanila rin, upang makahigit ó makakuha sa isa't isa ng pagaari. Ang mga *sozialista*'y nananalig na kapag nawala ang pagmamay-arî ng tao, ó ang sanhi, ay mawawala rin agad ang kaimbihan, ó ang bunga. Ang pagmamay-arîng ito ay maári at nararapat mawala, sapagka't ang bunga ng paggawâ at ang pamamahagi ng kayamanan, ay nararapat

naragdagan sa pamamagitan naman ng pagnanakaw nila sa bunga ng pawis ng mga mahihirap. Nguni't sa ganito ring paraan maiwan nila ang lahat ng iyan.

Hanga ngayon, ang mga tao sa sangdaigdigan, ay walang tahanan pakikidigmâ sa kanilang kapuwâ tao, pinagsikapan ng mga ginoó na matuklasan kung páano ang pagagaw ng tinapay sa bibig ng may bibig, at sakâ ginawâ ng bawâ't isa ang lahat ng paraang magagawâ upandig ang kanilang kapuwâ'y maging alipin nila na parang hayop. Dâtapuwâ't panahon na ngayon upang mawakasán ang lahat ng iyan. Walâ tayong napapalâ sa digmaan kundî bagkus nasasadlak ang katauhan sa kaimbihan, pagkabusabos, pagkakasala, at pagkakaroon ng mga mahahalay na babayi at iba pang mga pagkasawing pinamumuhunanan ng dugô na tinatawag na mga digmâ't paghihimagsik. Subali, kung sa lugal nang digmâ'y pagtibayin nata ang tinatawag na pagmamahalan at pagdaramayan ng bawâ't tao sa kapuwâ tao, ay walang pagsala na di dagling mapaparan ang kasaman, mawawala na ang mga tangitanngi't pagbubukodbukod—samantalâ ang isa'y nanagananâ, ang iba namaa'y nananalat—at ang mangyayari'y pakakahanngarin ng bawâ't isa ang ikapapagaling na lahat.

Labis kung natatalos na kinagawian na ngâ ng mga mayayaman ang magutós at mabuhay ng walang kagawagawâ, at kapag ang sulirani'y nauukol sa ikapagbabagong búhay ng tao ay totoóng mailap ang kanilang mga katawan. Matiyagan natin ang sinasabi nila. Kung ang kanilang ipakikilala, kahit sa mabuting paraan ó pagtakot, ay isang payo, na ang higantihan at pagtataasan ng uri'y hindi nararapat maghari sa mga tao at ang lahat ay nararapat gumawâ, ay napakainam; nguni't kung hindi ganito, kundî bagkus ang nasâ'y ipagpatuloy pa ngâ ang panandatat nila sa bunga ng panggagahis at pagnanakaw ng kanilang mga ninunò, ay ¡lalóng napakainam at madali pang lutasin! Sa lakas nila kinamkam ang lahat ng yama't pagaari, ay sa lakas din natin makukuha sa kanila ang lahat ng ito. Kapag ang mga mahihirap ay nagkakaisa, sila ang napakalakas sa lahat.

Hosé.—Subali, kung walâ nang mayayamang ginoó ¿sa páano tayo mabubuhay? Sino ang magbibigay sa atin ng mga gagawin?

Horhe.—¡Warîng balintunâ! ¿Sa páano? Sa arawaraw, kita nang dalawa ninyong mga matâ, na kayóng lahat ang nagaararo, kayó ang nagtatanim, gumaga pas, naghihimay at nagdadala ng bigas sa mga magbibigas; kayó ang gumagawâ ng alak, ng langis, ng keso, at sakâ ngayó'y ¿inyo pang naitatanong kung sa páano tayo mabubuhay kung walang mga mayayamang ginoó? Ang itanong pa ninyong mabuti'y kung sa páano sila mabubuhay, kung walâ tayong mga tungak na manggagawâ sa bukid at sa kabayanan, na sa kanila'y bumubuhay, bumibihis at . . . naagalâ ng mga anak na dalaga upang mapagaliwan nila.

Kanikaniná lamang ay ibig ninyong magpasalamat sa kanila, pagka't aniyo'y sila ang nagbibigay sa inyo ng pagkabuhay. Dî baga ninyó alam na sila ang nagpapasasà sa bunġa ng inyong pagod at ang bawà't tinapay na kanilang nginanġalot ay inaagaw lamang nila sa inyong mġa anák? ¿Na ang bawà't paghahandog ó alay sa kanilang mġa sinisintang babayi'y katimbang ng ating kasalatán, gútom, ginaw, at ng pagkalugmok sa kahalayan ng ating mġa babayi?

¿Anóng nagagawâ ng mġa ginoó? Walâ. Sapagka't lahat ng kanilang tinata-masa ay pawàng nagbuhat lamang sa pawis ng mġa manggagawâ.

Subukin ninyong mawalâ búkas ang mġa magbubukíd, walâng makagawâ sa lupà, at kundí, sila unauna ang mamamatay; kapag nawalâ ang mġa sapatero, ay walâng gagawâ ng mġa sapatos; kapag nawalâ ang mġa anluwagi, ay walâng gagawâ ng maġa bahay, at kapag ganyan ng ganyan ang mangyayari sa bawà't balanġay ó hanay ng hanap-buhay ng mġa anák-pawis, ay mapipigil na walâng sala ang pagyari ó paggawâ ng bawà't bagay, at sa ganito, ang lahat ng tao'y maaántala at mananalat sa kanilang mġa kailanġanín.

Nġuni't ¿anóng inyong ipaghahirap, sakaling manġalipol ang mġa ginoó? Para ring nanġalipol ang mġa balang.

Hosé.—Oo, ngâ't totoóng maliwanag iyan; tayo ang gumagawâ ng lahat; nġuni't páano ang pagtatanim ko ng halaman, kung walâ akóng lupà, ni hayop, ni mġa binhí? Sinasabi ko sa iyo na walâ tayong magagawâ. Sa kagipita'y pilit pasupil din tayo sa kapangyarihan ng mġa panginoón.

Horhe.—Nġuni't tayo pò kayâ'y nagkakawatasan, mang Hosé, ó hindí? Tila ang bagay na iya'y naiulat ko na kanina; talagang huhubarán natin ang mġa panginoón ng lahat ng kailanġan sa paggawâ't pamumuhay, na gaya ng lupà, mġa kasangkapan, mġa binhí't ibá pang bagay.

Labis kong nababatid na samantalá ang lupà't mġa kasangkapan sa paggawâ'y nasa sa kamay ng mġa panginoón, ang mġa manggagawâ'y lagìng masusupil at dî makatitighaw sa pananalat, kundí bagkus lalòng mababaón sa pagkaalipin. Kayâ ngâ't italâ ninyong mabuti sa alaala, na ang kaunaunahan nating gagawing paraán, ay ang alisan ng mġa yama't pagaarì ang mġa ginoó, at kapag dî gayon, ay dî maaayos ang sangkatauhan.

Hosé.—May matuwid ka; iyan ngâ'y naiulat mo na sa akin. Dátapuwâ't ¿páano naman ang ibig mo? Ang mġa bagay na iya'y bagongbago sa akin, at dî ko mapaghulòhulò. Akó'y paliwanagan mo pa kung páano ang ibig ninyó sa pagaayos. Ang mġa yama'y ating sasamsamin sa mġa ginoó, nġayó'y ¿pàanong ating gagawin diyari? ¿hindí ba natin pagbabahagibahagin ang nauukol sa bawà't isa?

Horhe.—Hindí pò; dapat pa ngâ ninyong mabatid, na sakaling may maringan kayóng magsalitâ na ang aming linalayo'y ang pakikibahagi, na ang ibig nami'y

ay pilit nang magigiliw at makakatulong ng palihím sa mġa unang sandalí, at sa hulí'y háyagan nang katulong ng bayan. Sa gayo'y mawiwikà ninyó tulóy sa sarili, na ang himagsikan palá'y hindí lubhâng napakahirap, gaya ng kung binabantâ pa lamang.

Nararapat matalâng lagi sa isip na ang himagsika'y lubós na kailanġan; nararapat humandâng lagi sa pagganap at lumaán sa anó mang mangyayari...; huwág magalinlanġan na ang bagay na pinaguusapa'y dî mangyayari, sa kusàin at hindí man.

Hosé.—Akó'y nananalig na may matuwid ka sa iyong sinasabi. Dátapuwâ't mayroón din namang nagpaparirala na ang himagsikan ay walâng saysay, at ang lahat ng bagay ay tulad din sa mġa bunġang nahihinog na kusà. ¿Anó kayâ naman ang maisasagot mo rito?

Horhe.—Dapat pò ninyong matalos na buhat pa nang lumagálaganap ang sosyalismo, at ang mġa burgés, ó ang mġa ginoó'y magkaroon ng takót sa bagay na ito, ang lahat ng paraáng makababago ng lakad at makadadayà sa bayan ay siya na nilang pinakaisip. Lahat, patí ng mġa hari..., mandí'y nagpapanggap nang mġa sosyalista. Maipaubayà ko na sa inyong pagkukurò, kung anó kayâng urì ng sosyalismo ang malilikhá ng mġa ito. Sa sinapupunan man ng aming pagsasamahán, sa kasawiáng palad, ay mayroón ding nanġagsilabas na mġa taksil, na dahil sa mġa hibòng naipanglamuyot sa kanila ng mġa burgés, at mġa sarili pang kapakinabanġang matatamó, upang maitakuwil ang layon ng himagsikan, ay kanilang ipinanġaral ang *landas ng matuwid*, ang mġa halalan, ang pagtulong sa mġa pangkatin, na dî umanó'y mġa kapanalig din, at sa ganitong pamamaraa'y nanġagkamit sila ng luklokan sa piling ng mġa burgés, at nġayó'y ipinalalagay pang mġa ulól ang lahat ng nagtataguyod ng naturang layon. Marami rin naman sa kanila ang nagnanasà ng himagsikan; nġuni't samantala'y... ibig nila munang managing diputado.

Kapag may nagpahayag sa inyo na ang himagsika'y hindí kailanġan, ó kayâ'y nanguupat lamang na maghalal ng mġa diputado, ó poġa kagawad-panglahat, ó kayâ'y ng pakikianib sa alin mang pangkatin ng mġa burges; kung ang nagsasalitâ'y isang kasama at gaya rin ninyong nagtitigis ng pawis, ay pagsikapang mapaliwanagan ang kaniyang isip; nġuni't kung siya'y isang burgés, ay ipalagay naman ninyong isang tunay na kaaway, at kayó'y magpatuloy sa inyong layunin.

Itigil natin muna ang salitaan. At sakâ na pò tayo magusap ng lalòng mahabâhabâ tungkol sa bagay na pinaguusapan. Hangang sa muling pagkikita.

Hosé.—Hangang sa mulí, at akó'y ganap na nasisiyahang loob, sapagka't naipaliwanag mo sa akin ang maraming bagay; at nġayong maliwanagan na akó,

sa wakas, ay kanila nang natantô na ang lahat n̄ m̄ga kakamping pinamumunuan n̄ m̄ga ginoó'y pawàng m̄ga kaaway rin.

Pagsikapan natin ang pagpapalaganap sa m̄ga sandalíng itong napapanahon; magsamasama tayong lahat na nakakaunawa n̄ súliranin; pagalabin natin ang apóy sa gitná n̄ bayang manggagawà, samantalahin natin ang lahat nilang dí kasiyaháng loob, m̄ga kilusán, at m̄ga kaguluhan; magbigay tayo n̄ isang matinding palò yaong mabilis at waláng takottakót, at madalíng madalíng lalagpak sa lupà ang nangagpapalalàng m̄ga gusalíng-burgés. At siyang pagkatayô n̄ kaharián n̄ kalayàan at n̄ ganap na kaginhawahan.

Hosé.—Magaling; n̄guni't huwág nating malilimot ang isang bagay bago gawín ang anó man. Ang pagkuha n̄ m̄ga kayamanan sa m̄ga ginoó ay madalíng sabihin; subali't may m̄ga kawal, m̄ga pulés, *guardia civil*. N̄gayong nagugunitá ko ang m̄ga ito, akó'y pinanglalamigán n̄ takót sa m̄ga tanikalá at sa bilánguan; ang m̄ga kanyón nila'y ginawa ukol sa bagay na iyan, upang maipagtangol ang m̄ga ginoó, at hindí sa anó pa man.

Horhe.—Iya'y talastas na, kaibigan kong mang Hosé, na ang m̄ga pulés at ang hukbó ay upanding makatanikalá sa bayan, at nang mapapanatag ang katahimikan n̄ muğa ginoó; dátapuwa't kung sila'y mayroón mang m̄ga baríl at kanyón, ay hindí nangangahulugán na ang himagsikan ay gaganapin n̄ walá tayong kaanóanó man sa kamay. Totoóng bihasá tayong mamaríl, at sa pamamagitan n̄ m̄ga agap at liksí ay mapagsisikapan natin ang ikapananagumpay. At saká may pulburá, may dinamita at ibá pang bagay na nunutok, m̄ga bagay na panunog at ibá pang m̄ga kagamitán, na kung sa m̄ga kamay n̄ pámahalaán ay nagagamit na panalí sa bayan sa kaalipnán, sa m̄ga kamay n̄ bayan naman ay magagamit na pangtuklas n̄ kaniyang kalayàan. Ang m̄ga panggibá, m̄ga pangmina, m̄ga bomba at m̄ga panunog, ay pawàng panghadlang sa m̄ga kawal. Tayo'y hindí mananalangin mabuti, alalaón bagá'y magamit na kalasag sa bagay na iyan. Dati nang alám na ang himagsikan ay hindí nakukuha sa m̄ga binasbasáng tubig at m̄ga panalangin.

Unawàin ninyó, sa isang dakó, na ang m̄ga dukhá'y siyang pinakamarami sa lahat, at kung matatalos n̄ m̄ga ito ang m̄ga kapakinabangán sa sosyalismo, ay táhasang masasabi na waláng lakas na sino man, sa mundó, na makapipilit sa kanilang manatili sa kalagayang tulad sa n̄gayon. Tantuín ninyó na ang m̄ga dukhá'y yaóng gumagawà at nakayayari n̄ lahat. Kasakdala'y isang bahagi na lamang sa kanila ang tumigil sa paggawà, ay waláng salang dí magkakaroon n̄ m̄ga pagaagawáng-buhay at panghihinà ang kalakarán, na waláng makalulunang kundí himagsikan. Tantuín pa ninyó, na ang m̄ga kawal ay pawàng mahihirap din, na napipilit lamang n̄ tungkulin upang maniktik at maging mamámatay n̄ tunay nilang m̄ga kapatid; sa bahagi'y pang pagkaunawa n̄ m̄ga banal na layunin,

makihatì sa yaman n̄ sa gayo't ganitong paraán, ay asahan ninyó na ang taong yaón na inyong kinaringan, ay isang taong mangmang ó isang matakaw.

Hosé.—Kung gayo'y ¿páano ang ating gagawin? Walá akóng nawawatasan diyari.

Horhe.—Walá pò namang kahirapang watasin; ang adhiká pò nami'y iukol pará sa lahat ang lahat n̄ yaman at pagaari.

Sa ganitong simulàin kami nagsimulá: na ang lahat ay nararapat gumawà at ang lahat ay nararapat guminhawa. Sa mundó'y hindí mabubuhay ang tao, kung waláng gagawà ó kikilos; kayâ, sakali't ang isang tuso'y nagpapalaki lamang n̄ tiyan, ay sapagka't nabubuhay naman sa pawis n̄ ibá, at sa ganitong pangyayari'y totoóng masamá at makasamá pa. Dapat unawàin, na ang sinambit kong *lahat ay nararapat gumawà*, ay nauukol lamang doón sa malalakas at makagagawà.

Ang m̄ga lumpó, m̄ga mahihinà, m̄ga matatanda, ay nararapat pakanin ó bi-gyang búhay n̄ katauhan, pagka't isang kawanggawà ó gawàng pagpapakatao ang mahabag at huwág batahín sa hirap ang isang tao n̄ kapuwà tao; at saká ang lahat ay magsisitandá, magsisihinà ó maáaring maging salantá rin balang araw, na kung páano ang mangyayari sa atin ay gayón din ang sa ating m̄ga anák.

Kayâ, kung inyong mapaglilimilimi, ay maliwanag ninyong mababatid na ang lahat n̄ kayamanan, ó ang lahat n̄ bagay na kagamitan n̄ tao, ay nahahatì sa dalawang bahagi. Ang isang bahagi'y iyang nauukol sa m̄ga lupà, m̄ga mákina at ibá pang m̄ga kagamitan sa paggawà, gaya n̄ bakal, n̄ kahoy, n̄ m̄ga bató, n̄ m̄ga sasakyán atb.; ang lahat ngàng ito'y totoóng kailanngan sa paggawà at dapat maukol pará sa kalahatan, upang magamit na gaya n̄ m̄ga kasangkapan ó bagay sa paggawà. Tungkol sa kung páano ang mainam na paraán sa paggawà, ay saká natin malalaman. N̄guni't ang magaling ay gumawà sa pamamagitan n̄ tunglongtunglong, pagka't sa ganito'y kakauntí ang pagal at marami pa ang magagawà; halos ay totohanan nang maituturing na ang ganitong paraán sa paggawà'y maiibigan sa boong mundó, palibhasá'y ang pagiisa n̄ isang tao sa paggawà ó ang pagkakati-walagan n̄ m̄ga manggagawà'y nakapaguudyok tulóy na katakutan nila ang tulong na maibibigay n̄ isang mákina, na nakababawas n̄ pagod sa kaparaanáng magáan at kawiliwili; at saká, palibhasà, kapag walá nang pagbabaka si pamumuhay ang m̄ga tao, sa makatuwid bagá, gaya n̄ m̄ga aso't pusà, ang m̄ga tao'y lubhá ngàng magagalak sa sinapupunan n̄ pagkakaisa at sa pagpapalaganap n̄ m̄ga paggawàng tunglongtunglong. Waláng taong dí naghahanngad n̄ kagaanan sa paggawà, kahì't na ibigin niya ang gawàng pamumukuran, kahì't saáng lugal at sa páano mang paraán. Ang pinakabuod nitó'y walá nang mabubuhay sa katamaran upang umalipin sa ibá, pagka't ito'y hindí na mangyayari, sa dahilang kapag natatantô rin lamang

nḡ bawà't isa ang kanilang matuwid sa paggawâ, sino ma'y dî na mahahalinang pabusabos pa.

Ang ikalawang bahagi'y nauukol sa mḡa bagay na tiyak at kagamitan nḡ tao, gaya nḡ pagkain, pananamít at pamamahay. Ang lahat nḡ mḡa bagay na ito'y nararapat sanang mápatunḡo agadagad sa kalahatan at mapaghatihati nḡ sa katamtaman, hangang sa bagong pagaani at hangang sa ang mḡa pagawâ'y makagawâ nḡ mḡa bagong yari. Ang lahat nḡ mḡa bagay na ito na mangyayari, pagkatapos ng himagsikan, ka pag walâ nang nâtirang mḡa tamad na panḡinoón, na nabubuhay sa pagod nḡ mḡa manggawàng dayukdok sa gútom, ay baba haginín, susog sa kaibigán nḡ mḡa manggawâ sa bawat bayan. Kung hanḡad nḡ mḡa ito na gumawâ sa pamamagitan nḡ tulongtulong at ang mḡa magagawâ'y maukol dín parâ sa lahat, ay lalòng mabuti: sa makatuwid, ay pagsisikapang mataya ang lahat nḡ magagawâ, upanding masagutan ang kailanḡanín nḡ lahat, gayón dín nḡ sa mḡa paggamit ó panḡanḡailangan, upanding makabuhay nḡ ganap sa lahat ang madlâng mayayari.

Kung dilî kayâ'y isaalangalang naman ang mḡa sukat magawâ nḡ bawà't isa, upanding mabilang ang kabuuán nḡ bagay at halagâ nḡ nagawâ nila. Ito'y isang pagtayang napakaselan; kayâ't maituturing tulóy na hindî sukat mangyari; dáta-puwâ't ang ibig sabihin nitó, kapag nakita na ang kapinsalàan sa pagbaba lagi sa mḡa kaniyahan, ay pakakaibigin nang maluwas sa loob ang adhikâng parâ sa lahat.

Alin mang paraán ang ibigin, ay totoóng ayos na ang mḡa unang bagay na kailanḡanín nḡ tao, gaya nḡ tinapay, nḡ mḡa bahay, tubig, atb., ay mápasakamay nḡ lahat, upang maging malayâ sa bilang nḡ magagawâ ang lahat nḡ tao. Sa anó't páano man ang magalingḡing pagaayos, ang mḡa pagmamanahâ'y hindî na mapariíral, sapagka't hindî wastó na sa pagsilang nḡ isang tao'y mamulat sa kasaganàan, at ang iba nama'y sa gútom at sákít; na ang isa'y ipanḡanak sa kayamanan, at ang ibâ nama'y sa karalitaán, at ang kasakdela'y pairalin ang pakanâ na ang bawà't isa'y makapangyariha't may-arî nḡ lahat nḡ kaniyang pinagpagalan, na, sa makatuwid, ay mangyayaring makapagtipid sa kaniyang sarili, subali, pagkamatay niya, ang lahat niyang tinipid ay nararapat ding maukol parâ sa lahat.

Ang lahat nḡ batâ'y nararapat papagaralin at paturúan, sa pamamagitan nḡ gugol nḡ lahat, upanding mahikap ang ikalalagó nḡ katalinuhan at kakayahán nḡ mḡa ito. Kapag nawalâ ang bagay na ito'y walâ ring katarunḡan at pagpapantay pantay; walâng salang dî malalabag ang simulàin nḡ katuwiran nḡ bawà't isa sa mḡa kasangkapan nḡ paggawâ; pagka't ang pagkatuto, ang lakas nḡ katawa't paguugali, ay pawàng kasangkapan nḡ nḡ paggawâ, at ang *ibigay lamang sa lahat ang lupà at mḡa mákina*, ay bagay na dî sapat, kundî rin lamang mapagsisikapang na ang lahat ay mápaanyó sa isang kalagayang sukat nang makapanḡasiwa sa naturang mḡa lupà, mákina atb.

magkakapatid, at ang kanilang adhikâ'y nagkakahulugan nḡ pagiibigan at pagtuwanḡan nḡ isa't isa. Hindî pô kayâ gayón dín, sa palagay ninyó?

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na. Nḡuni't sa mḡa manglalasing, magnanakaw at masamâng tao, páano ang pagpaparusa?

Horhe.—Ang una kong maisasagot sa inyo ay ito. Kapag walâ nang kaimbihán at kamangmanḡán, ang lahat nḡ yao'y mapaparam na rin. Nḡuni't kasakdala'y magkaroon man nḡ mangísánḡisâ, ¿ay dahil kayâ rito manḡanḡailangan tayo nḡ pámahalaán at nḡ mḡa pulés. ¿Tayo pô kayâ'y kulang pang maglagay nḡ guhit sa sino mang hindî magpitagan sa ibâ? Hindî natin sila pipiitin, gaya nḡ pagpaparusa nḡayon sa mḡa salarín at walâ mang sala; nḡuni't ilalagay natin ang mḡa ito sa mḡa kapalagayang hindî mapapanḡanib, at gagawin natin ang mḡa paraáng ikapagbabalik sa mainam na landasin.

Hosé.—Gayon nḡâ; kapag naganap na ang sosyalismo, ang lahat ay masisiyahan at maliligaya, at pawàng mapapawi na ang mḡa kaimbihán, pagtataniman, panibughûan, pagkalugmok sa kahalayan nḡ mḡa babayi, mḡa digmâan at kalin-silán.

Horhe.—Aywan ko pô, kung hangang saán ang maábot na ligaya nḡ katauhan; nḡuni't akó'y umaasa na tayo'y mabubuhay nḡ lalòng mabuti kay sa dati, magiisíp tayo nḡ paraáng ikahuhusay at ikabubunsod na lalò sa pagkasulong. At ang mḡa kagalingâ'y dî na maukol, gaya nḡayon, sa kapakinanḡán nḡ ílan at sa pananalat nḡ marami, kundî sa kapakinabanḡán na nḡ lahat.

Hosé.—¿Kahimanawari! Nḡuni't ¿kailan pa kayâ mangyayari iyan? Akó'y matandâ na; nḡayong nauunawàan kong ang mundó'y hindî magpapatuloy nḡ tulad sa nḡayon, akó'y namamanglaw na mamatay nḡ hindî ko nasasilip ang isang araw man lamang nḡ katarunḡan.

Horhe.—¿Kung kailan pa? Ito ang hindî ko masabi sa inyo. Iyan pô 'y nasa sa atin dín; kung gaanó ang pagsisikap nating mabuksan ang mḡa matá nḡ marami, ay lalòng mapapadalí ang pagsapit nḡ araw na yaón.

Isang maayos na landas na ang nabuksan at nadaraanán. Nang mḡa kararaáng taón lamang, kapag iniaaral ang sosyalismo, kami'y ipinalalagay diyang mḡa mangmáng, mḡa ulól ó mḡa matatabil; dátapuwâ't nḡayó'y laganap na ang layuning iyan sa marami, at ang mḡa dukhâng datidati'y nagtitiis sa kahirapan ó kung nakapagbabalikuwas ma'y dahil sa kagutuman, kahit walâng kinalaman sa mḡa bagaybagay at sa mḡa lunas nḡ kasamán, na nanatay ó silasila'y nagpapatayan, dahil sa mḡa ginoó; nḡayon, ang buóng mundó'y kumikilos na, sila'y nanḡagkakaisa. At naghihimsik, alangalang sa layuning makalayâ sa mḡa panḡinoón at sa mḡa pámahalaán, at dî na umaasa, kundî sa kanilang sariling mḡa lakas na lamang, sapagka't

Upang matutong lumakad ang isang batà, kailanġang siya'y palakaring magisa at huwág sisindakin sa mġa pagkadapà at pagkatisod na karaniwan.

Hosé.—Siya nġà; nġuni't upang makalakad ang batà ay nanġanġailanġan muna nġ lakas ang mġa hità, ó kung dili kayâ'y nararapat munang manatili sa mġa bisig nġ Iná.

Horhe.—Siya pòng totoó; nġuni't ang mġa pámahalaá'y hindí mairahambing sa isang Ina, sapagka't ang mġa yaó'y hindí nakapagpapaginhawa ni nakapagbibigay lakas sa isang bayan. Napakatumbalik. Ang lahat nġ mġa pagkasulong nġ tao ay natutupad halos sa tuwítuwí na, kahi't sa ilalim nġ bigat nġ mġa pámahalaán. Waláng ġinagawí ang mġa ito kundí batasín ang lahat nġ inaakaláng kailanġan at niloloob, kung minsan, nġ karamihan, bago hahalúan nġ mġa diwáng pananakóp ó panġanġalakal. May mġa bayang nanġunġuna at dili sa pagkasulong; subali, sa alin mang panahon nġ kabihasnán, kahi't na nġ sa unanguna pa, ang maititingin nġ isang bayan sa tunay na mġa karapatán at kabuhayan niya ay dí magagawà nġ alin mang pámahalaáng nanġanġasiwa sa kaniya.

Inaakalà ninyó, alinsunod sa masid ko, na ang pámahalaá'y binubuó nġ mġa taong matatalino at may mġa kayâ. Ito po'y waláng katotohanan, sapagka't ang totoó, lahat nġ pámahalaán ay binubuó, sa tiyakan, ó sa pamamagitan nġ mġa kinatawán, nġ mġa lalóng mapipilak. At kasakdala'y gaya na nġ inyong pagkatalos. ¿Sa akalà ba ninyó, ang mġa taong matatalino ay magpapakabait, dahil sa hawak nilang kapangyarihan? Yaóng lalóng may mġa kayâ ay napagigitná nġa sa bayan, ġinagamít ang dunong sa ikagagaling nġ bayan at lagíng alinsunod sa mġa kasiglahán nito. Nġuni't kapag sila'y na sa pámahalaán na; kapag dí na nila naaalumana ang mġa kailanġanín nġ bayan; kapag naántala na sila sa mġa bunġa nġ polítika, ó kayâ'y sa imbot nilang maipagtangol na ang kapangyarihan, higit sa mġa karapatán at tunay na kailanġan nġ pagsasamahán; kapag sila'y naging mangagahasà na, sa kakulanġan nġ sariling siglá at kagandahang loob; kapag sila'y natagtag na sa hanay nġ kasiglahan at sila'y napalipat sa bilang nġ mġa taong may katanġian, upang makapaglagdá nġ mġa batás ó kautusán tungkol sa mġa bagay na dí man nila natatalos nang bago sila manġagkatungkol; ang lalóng mabubutit may ganap na kayang naturan, ay magiiba na nġ uri, sa pagaakaláng sila'y matataás, at kung makaalaala man sa bayan, ay kung may pinipita na lamang dito at kinakailangan.

Walá nġang ibang nararapat at maaasahan, gaya nġ magisip tayong mġa manggagawà ukol sa ating mġa pagkabuhay. Tayo'y magsimulà muna sa ating kapisanan, at sa ating mġa kahanap-buhay, na lubhá nating nanġakikilala, at pagkatapos, ay makipagkaisá tayo sa mġa manggagawà sa ibang bayan at ibang mġa hanap-buhay, hindí lamang sa Italia, kundí sa buóng mundó; sapagka't ang lahat nġ tao'y pawàng

Tungkol sa mġa babayi'y hindí ko ibig magsalitá, sapagka't sa ganang amin, ang babayi'y nararapat díng mápapatay sa mġa lalaki; at kapag ang nananalaytay sa aming mġa dilà'y ang salitáng tao, ang pakahulugan nami'y isang katawang tao, at dí na tinitingnan kung ano pa ang kaniyang pagkatao.

Hosé.—Gayon ma'y mayroón ding isang bagay. Kuna sa mġa ginoó ang mġa pagaari na kanilang ninakaw at ginagá sa kawawáng mġa tao, ay magaling; dáta-puwâ't kung ang isang ginoó, sa pamamagitan nġ kaniyang sikap at pagiimpok, ay nangyaring nakapagtipon nġ salapí, bago nakabilí nġ isang lupaín ó kayâ nakapagbukas nġ isang tindahan, ¿sa páanong pagmamatuwid ninyó makukuha ang mġa bagay na iyan, mġa bagay na bunġang tunay nġ kaniyang pawis?

Horhe.—Ang bagay na ito'y totoóng napakaselan, sapagka't kung sa sariling batak nġ butó, sa bunġang sarili nġ pawis, samantalang ganyan na ang pagsakal sa atin nġ mġa mamumuhunan at nġ pámahalaán, ay dí makapagtitipid ó, maka pagiimpok ang sino man; katunaya'y marahil ang sarili na rin ninyong kalagayan: na kung ilan púng taón na kayóng waláng humpay sa paghahanap-buhay ay ganyan at ganyan din ang inyong anyó, dukhá at dukhá rin, ka paris din nġ dati. At sakâ, nasabi ko na nġa sa inyo na ang lahat nġ tao'y may karapatan sa mġa pinakapanġulong bagay sa pamumuhay, gayon din sa mġa kasangkapang kailanġan natin sa paggawà; kayâ't kung ang isang tao'y may isang lupaín, samantalang ito nama'y pinanġanġasiwàan at ginagawán nġ sarili niyang mġa bisig ay lubos siyang makapagtitipid, at makapaggagawad sa kaniya nġ mġa kailanġanín gaya nġ mġa *guano* at ibá pang mangyayaring pakinabanġan sa lupa. Totoó nġang kailanġan na ang lahat nġ magagawa ó bunġang pawis nġ mġa tao'y mauġol pará sa lahat; dáta-puwâ't upang maganap ang bagay na ito'y walá nang kailanġang pilitin pa ang sino man, sapagka't *ang tunay na ring adhika sa lahat; dátapuwâ't upang maganap ang bagay na ito'y walá nang kailanġang pilitin pa ang sino man, sapagka't ang tunay na ring adhika sa ikatutubos** ang siyang makapaguudyok sa mġa tao nġ gáwàing panglahat. Sa pamamagitan nġ mġa pagaari't paggawáng panglahat ay lubhâng mapapaayos tayo kay sa gumawà nġ magisa, lalò na't kung isasaalangalang natin ang naibibigay na tulong nġ mġa bagong tuklas na mákina, ay lumalabas na ang mġa paggawáng pagiisa ó pamumukuran ay lubhâng napakahirap at waláng saysay.

Hosé.—¡Ah! ¡Ang mġa mákina! ¡Kung mangyayari'y dapat pa nġang pag-sunugin! Ang mġa mákina ay siyang sumasalot sa mġa bisig at siyang umaagaw sa mġa gagawin nġ mġa dukhá. Dito lamang sa kabukiran ay mangyayari nang makaasa. bawâ't pagdatal nġ isang mákina, ay isang pagbabawas na sa aming mġa kíta, isang malaking pagbabawas na rin sa bilang naming mġa magsasaká, at ang masawí ritong manġabawas, ay waláng salang dí patutunġo na lamang sa pagkamatay nġ gútom sa ibang lupalop. Sa siyudad ay lalò pang masahol, marahil. Sub-

ali, kung walâ iyang mġa mákina, walâng salang dí manġanġailangan nġ maraming bisig ang mġa ginoó, at sa ganito'y may malaking kagaanán ang ating pamumuhay.

Horhe.—May matuwid kayó, mang José, sa inyong pananalig na ang mġa mákina'y isa sa mġa sanhî nġ kaimbihán at pagkamahal nġ mġa gagawin; dá-tapuwâ't ito'y nangyayari, sa dahilang ang mġa mákina'y nasa sa kamay pa nġ mġa ginoó. Kung ang mġa mákina'y mápasa kamay na nġ mġa manggagawà, ay ibá naman ang mangyayari: ang mġa mákina ay siyang pinakamalaking bagay na makapagpapaghawa sa katauhan. Para na ninyong nakita, ang mġa mákina'y pipihit ó makayayari nġ napakabilís pará sa ating lahat. Sa pamamagitan nġ mġa mákina, ang tao'y hindi na manġanġailangang gumawâ pa nġ maraming oras upang matugunan ang kaniyang mġa kailanġanín, at dí na siya masisikil sa mġa gawáng mabibigat na lubhâng nakauubos nġ katutubòng lakas nġ tao. Kung ang mġa mákina'y magamit sa lahat nġ págawàan at pawàng mang sa kamay nġ lahat, ay maaluwán nating magagampanan sa kauntíng oras lamang nġ paggawâ, mabilís, malinis at kaayaaya ang lahat nġ kailanġanín nġ tao, at ang lahat nġ tao ó ang bawâ't manggagawâ'y magkakapanahong magaral, magpaunlad nġ pakikikapuwâ, sa isang salita'y mabubuhay at lalaspang nġ lahat nġ bagay na natutuklasan nġ dunong at nġ kabihasan. Kayâ, nġâ, unawâin ninyong mabuti, na hindi nararapat at dí kailanġang iwasak ang mġa mákina, kundí ang marikit ay ariin natin ang mġa ito. At sakâ, huwág ninyong makaligtaán: ipagtatanggol nġ mġa ginoó ang kanilang mġa mákina, ó sa lalòng maliwanag na salitâ, talagang ang mġa ginoó'y magtatanggol sa kanilang mġa mákina laban sa sino mang may hanġad na lumansag, gaya nġ magagawâ nila sa bawâ't magnasàng kumuha nġ mġa yaón; sa makatuwid ay gayón din ang mangyayari. Kayâ't maituturing na isang kabanġawan ang paglansag sa lugal na kunin ang mġa mákina. ¿Mapagpapahamakan ba ninyó kayâng patayin ang mġa pananím at iwasak ang mġa bahay, na kung sa lugal nitó'y makaiisip tayo nġ lalòng magaling na paraang ipagiging sa lahat? Marahil ay hindi. Kayâ, gayón din naman ang nararapat asalin sa mġa mákina, sapagka't kung ang mġa mákina, sa kamay nġ mġa panġinoón, ay kaimbihán at pangbubusabos, sa ating mġa kamay naman ay ibá, kayamanan at ganap na paglayâ nġ lahat.

Hosé.—Nġuni't upang magampanán ang adhikáng ito, ay kailanġang gumawâ tayong lahat nġ buòng kusâ, ¿hindi ba?

Horhe.—Oo, pò.

Hosé.—¿At kung mayroong ibig mabuhay nġ walâng kagawâgawâ? Ang gáwàing nakapapagod ay napakahirap, at ang gáwàing ito'y talagang tinatanggihan patí nġ mġa aso.

Horhe.—Pinagkakamalan ninyó ang pagsasamahan nġayon nġ mġa tao sa pagkatapos nġ ganap na himagsikan. Aniyo'y ang gáwàing nakapapagod, ay

yarihan. Sa kabilâ nitó, sa untúntí, babayâang maparam ang siguwá, sakâ maghandâ nġ mġa lakas na pangtanikalâ sa bayan, at darating ang araw na magsisisi ito; sapagka't siya'y nakapagbuhos nġ dugô pará sa ibá, samantala ang kaniyang pamumuhay ay masahol pa kay sa dati.

Sapagka't maminsanminsang baya'y naghihimagsik at nagtatagumpay naman, kailanġang sa mġa sumandalíng ito'y matutong magsamantalá rin at pang maisagawâ agad ang socialismo. Huwag makinig sa anó mang panġakò, kunin agad ang mġa kayamanan, ang mġa bahay, ang mġa lupà at mġa págawàan. Ang magsalitâ nġ sa repúblika'y dapat ipalagay at kilanlín na parang kaaway, at kung hindi'y muling mangyayari ang katulad nġ sa 59 at 60.

Kakauntí ang halagá nġ mġa salitâ, anaki; nġuni't sa pamamagitan nġ salitâ, kayâ nila nabibirò at nadadayâ ang bayan.

Hosé.—May katuwiran ka; kung makáilan na nġâ tayong manġaulól. kailanġang pakabuksan nating mabuti ang mġa matá, nang hindi tayo manġaulit.

Nġuni't kinakailanġang ding magkaroón nġ isang pámahalaán. Kung walâ nang isang makapaguutos ¿sa páano lalakad ang mġa bagaybagay?

Horhe.—¿At bakit sila ang maguutos sa atin? ¿at tayo pò ba'y hindi makapagaayos nġ alinsunod sa ating mġa pagkabuhay?

Kailan man, ang isang naguutos ay nagiiibot ukol sa kaniyang kaluwagán at pagkabuhay, at maging sa kamangmanġán man ó sa kasamán, ay nakapagtataksil din sa bayan. Ang kapangyarihan ay naka pagpapahamak sa lalòng mababait. Sakâ, kinakailanġang na ang mġa tao'y huwág nang matulad sa isang kawan nġ mġa tupa, at nang sila'y makapagisíp at magkadamdamín sa pamamagitan nġ kanilang mġa dangal at lakas. Iyan ang panġunahin naming matuwid, kayâ dí namin ibig na kami'y pagutusán pa. Ang paguutos nġ isa ay nakapagtuturò sa ibá nġ pagmamasunurin, kayâ't kasakdala'y magkaroon tayo nġ isang mabuting pámahalaán, ito'y lalòng magiging magahasâ at lalòng pasláng kay sa isang pamahalaáng masamá; sa loob nġ kaniyang pamamahala, ó nġ mġa sumusunod na kahalili niya ay tila napakagaán pang hagkisín ang kalagayan nġ bayan kay sa mabawì ang bunġang natutuklasan noón, na siyang ikabubuhay na mulí nġ mġa pagtatanġitanġi at panġaalipin.

Upang maturúan ang bayan nġ ukol sa kalayàan at paggamit nġ kaniyang mġa karapatán, kailanġang siya'y bayâang magisa, bayâan siyang managot nġ kaniyang gáwàin, maging sa mabuti't maging sa masamá. Walang salang may magagawáng masamá ang iba, at marahil ay napakalimit pa, dátapuwâ't sa mġa hirap na daranasin ay matatantó nġ bayan na siya'y nagkamalí, at sa ganito'y magpapanibagong landas, gayóng ang nagagawang masamá nġ isang bayang pabayâ ay walâ ni sa ikasanglibong bahagi nġ sa lalòng mabuting pámahalaán.

na, at sa pámahalaán, na may lakas n̄ m̄ga pulés upang maipanindak at m̄ga katungkulan upang maipanggahasa.

Sa isang salitâ, hanga n̄gayon, ang pinakamalaking bahagi n̄ m̄ga manghahala-lal ay pawàng m̄ga maralitâ, at gayón ma'y ¿anóng ginagawâ nila kung naghahala-lalan? ¿inihahalal kayâ ang kapuwâ nilang mahihirap na nagnanasàng magtangol, at nakatatalos n̄ kanilang m̄ga lihim sa pamumuhay?

Hosé.—Iya'y talastas na n̄ lahat. Nagtatanong sila sa pan̄ginoón kung kanino boboto, at siya namang ginaganap, sapagka't kung hindí gayón, sila'y mangpapalayas.

Horhe.—Nakita na ninyó. ¿Anong inyong maáantay sa halalang-bayan na ginaganap n̄gayon? Ipadadala n̄ bayan ang m̄ga ginoó sa Kapulungán, at ang m̄ga ginoóng ito'y siya namang nakaáalam upang mapapanatili ang bayan sa kamang-mangán at pagkaalipin, gaya n̄ sa kasalukuyan. Kapag sa repúblika'y hindí masusunod ang m̄ga malí nilang pita, ay bahalâ na ang lakas na kanilang hawak upang magpausad sa lahat.

Kayâ n̄gâ't walâ nang lunas maliban sa isa: kunin sa m̄ga ginoó ang m̄ga pag-aari, upang ibigay na lahat sa bayan. Kapag natatantô n̄ bayan na ang lahat na'y kaniya, at nasa kaniya nang pananagot ang hingil sa kaayusan, alangalang sa ika papanatag niya, makikita ninyó't siya'y matututong gumamit n̄ kayamanan at gayón din n̄ sa pagiimpok.

Hosé.—¿Mangyari pa! Dátapuwâ't hindí alám n̄ m̄ga magbubukíd ang tunay na kahulugán n̄ repúblika, na tulad bagâ n̄ iyong paliwanag. Totoóng napakalayo n̄gayon ko lamang napagunawâ na yaóng tinatawag naming repúblika ay walâng ibá, kundí ang sosialismong sinasabi mo. ¿N̄guni't hindí kayâ tayo makapagpapatuloy sa pamamagitan n̄ repúblika? ¿Walâng halaga ang pamagat! Ang kailan̄ga'y maganap ang m̄ga bagay kung páano ang nararapat.

Hosé.—Tamâ ang inyong sinasabi; n̄guni't may malaki pong pan̄ganib. Kung ang baya'y maniwalâ n̄ maniwalâ na ang repúblika ay isang bagay na magaling parâ sa kaniya, pagdatíng n̄ araw na siya'y dí na makabatâ at gumawâ n̄ himagsikan, ang m̄ga republikano'y dalidaling magagalak sa pagtuturing na: kayó'y makapananahimik na sa inyong m̄ga dampâ, at isipin ninyó n̄gayon ang paghahalal n̄ m̄ga diputado, sapagka't siyang makaáayos n̄ lahat.

Ang bayang mapaniwalaín, na gaya n̄ dati, ay magsasálong n̄ m̄ga baríl at magkakasiya na lamang sa m̄ga awitan, tugtugan at paggagalak. Samantalang lahat n̄ m̄ga ginoó nama'y magrerepublikano; pipilitin, sa pakunuwarí, ang kani-lang pusó'y maging arí n̄ bayan; mamimigay n̄ kauntíng salapí, n̄ kauntíng alak at gagawa n̄ m̄ga pagdiriwang; magbabayad n̄ mabutíbutí sa m̄ga manggagawâ, at sila'y pahahalal na mangaging diputado, upang mapasakanila rin ang kapang-

tinatangihan patí n̄ m̄ga aso. ¿N̄guni't makatatagal ba kayó sa isang araw na walâng gawáng kaanoanó man?

Hosé.—Akó'y hindí, sapagka't pinagkaugalian ko na ang magpatigis n̄ pawis, at kapag walâ akóng magawáng anó man, ang asa mo ba'y nararamíhan na akó n̄ kamay; dátapuwâ, marami rin naman ang nakatatagal sa buóng maghapon sa m̄ga barikan, at nagsusugal ô nagpapainít lamang n̄ araw sa m̄ga lansan̄gan. . .

Horhe.—Sa n̄gayó'y tunay; n̄guni't pagkatapos n̄ himagsikan ó pagbabagong ayos n̄ katauhan ay dí na mangyayari, at ito'y maipaliliwanag ko sa inyo kung bakit. Ang paggawâ n̄gayó'y totoóng napakahirap, hindí wastô ang pagbabayad sa manggagawâ at sila'y alimura pa. Ang m̄ga nagpapatulô n̄gayon n̄ pawis ay dapat mamatay sa kapagalan, mamatay sa gútom, pagka't ang kapalagayán nila'y parang hayop. Ang isang manggagawâ'y walâng kapagapagasa, liban sa kaniyang natatalos na kahahantungang ampunang-bahay, kung dili kayâ'y sa bilangúan. Hindí makat-inging mabuti sa kaniyang m̄ga anak, walâng malapas na kaligayahan sa búhay, kundí ang dumanas n̄ lalò't lalòng kadustaán. N̄guni't ang hindí gumagawâ, ang dí natitigisan n̄ isang patak mang pawis sa paggawâ, ay siyang lumalapas n̄ lahat na kaginhawahang, at siya pang tinitin̄galâ 't iginagalang; lahat n̄ kapurihán, lahat n̄ kaaliwán ay parâ sa kaniya. Sa kapuwâ m̄ga manggagawâ na ri'y nangyayari: na kung sino ang hindí gumagawâ n̄ gaanóng kabigat, ay siyang sumasahod n̄ malakílakí at siya pang kinagigiliwan. Kung gayo'y ¿anóng ipagtataka ninyo na manghinawâ at tamarin ang tao sa paggawâ.

Dátapuwâ, kapag ang paggawâ'y naisalig sa kaparaanang maayos at kaayaaya, sa lalòng madalíng panahon, sa tulong na maidudulot n̄ m̄ga mákina; kapag nalirip n̄ m̄ga manggagawâ na sila'y gumagawâ sa kapakinaban̄gán n̄ lahat, sa kaniyang anak at sa ibá pang m̄ga tao; kapag ang paggawâ'y nagkaroon na n̄ katurán na siyang ipagkakapuri sa madlá, at ang dí paggawâ ó pagpapalaki n̄ tiyan n̄ isang tao'y pangdiririhan n̄ kapuwâ tao, gaya n̄ pan̄gíngilag sa m̄ga tiktik at man̄gan̄ganlong, ay sakâ ninyó isumbat sa akin kung sino pa ang man̄gan̄gahas na lumayó sa ikalulugod at ipagiging dapat n̄ sarili sa madlá, upang ma buhay sa dí pagkilos, na totoóng nakasisirâ n̄ katawan, maging sa paguugali?

N̄gayon man, matan̄gí sa ilan, lahat n̄ tao'y nan̄gíngilag sa hanap-buhay na paniniktik. N̄guni't kapag pinasukan ang hamak na hanap-buhay na ito, ay pinagkakakitaan n̄ marami kay sa magbungkal n̄ lupâ, at sa kauntí ó walâ mang gáwàing marami, ay páano't páano ma'y tinatangkilik n̄ pamahalaán. Subali't m̄ga tungkuling nakahihiyâ, walâng puri, m̄ga tandâ n̄ pagyurak sa kalinisan n̄ ugali, at sapagka't walâng ibinubun̄ga kundí pahirap at kasamán, kayâ iniibig pang makapupô halos n̄ buóng mundó ang karukhaán bago ang kawalán n̄ puri. Tunay n̄gâ't mayroong m̄ga n̄guni, m̄ga taong marurupok ang pusò, at parang

waláng kaluluwa, na minamabuti pa ang pamumuhay waláng-puri; dátapuwâ't ang sulirani'y na sa pagpili sa kawaláng-puri at sa karukhaán. ¿Nguni't sino kayâ ang sawîng palad na magkakamalíng magalingín pa ang pamumuhay waláng-puri, gayóng kung magpapatulò ng pawis ó gagawâ'y makakaáang kagalingan ng lahat at siya'y kalulugdan pa ng madlá? Kapag yao'y nangyari ay maipalalagay nang isang kaululán, pagka't nalalabag sa katinuán ng bawâ't tao.

Huwag kayóng magalinlanġan, huwág; ang pagkapoót ng madlá laban sa mġa tamad ay tunay na dí mawawalâ't siyang íral, pagka't ang paggawâ'y siyang pinaka-panġulong kailanġan ng mġa tao ó ng pagsasamahán ng mġa ito, sapagka't ang taong tamad ay dí lamang makasisirá sa lahat ng bumubuhay sa kaniya, na dí man niya natutuwanġan ng anó man, kundí makagigibâ pa sa kawiliwiling bagong pagsasamahán ng mġa tao, siya ang magiging kaluluwa ng isang pangkatin ng mġa budhġng magpapalamig sa pagdaramayan ng lahat, upang mapabalik tayong mulí sa pinagdaánan. Ang mġa pagpipisan pisan ó kapisana'y gaya rin ng mġa tao: umi-ibig at gumagalang sa lahat ng inaakalâ namang makasamâ. Maáaring mangadayâ at kaipalâ'y madadayâ ngâ silang malimit; dátapuwâ't sa bagay nating na paguusapa'y dí na mangyayaring mapamalí, sapagka't totoóng napakaliwanag, na ang taong dí gumagawâ'y kumakain at umiinom sa dugô ng ibá, at dahil dito'y nakasasamâ sa lahat.

Kayo'y magtipontipon sa isang kapisanan upang masubok ang gáwainġ panglahat, na ang magiging bunġa nitó'y babahaginín sa lahat ng pataspatas; sa mġa mahihinâ't waláng kayâ'y magdadaláng habag kayó, nguni't sa isang may kayâ na ayaw gumawâ't nagpapaanod lamang, ay waláng sala namang dí kayó maiinis; at sa gayo'y marahil maiiwan ninyó ang paggawâ ó mapipilitan kayóng gumawâ ng masukal sa inyong dibdib. Ganito rin ang mangyayari sa malaking pagsasamahán ng mġa tao, sapagka't pakailan ma'y talagang nakasasamâ ang matapang na katamaran ng kahit sino.

At sakâ, sa málaot mádalí, kapag hindí napanibulos, dahil sa mġa taong yaón, na ayaw gumawâ, бага ma't ito'y inaakalâ kong dí mangyayari, ay lalóng mapapakadalí ang lunas: itiwalag sa pagsasamahán ang naturang mġa tao, at sa ganiya'y mahikap tulóy na mahulog sa kamay ng lahat ang unang mġa bagay at kasangka-pan sa paggawâ, at sa ganito'y mapipilitan silang gumawâ, kapag ibig din lamang na mabúhay.

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na..., nguni't ¿ang lahat ba'y magbubungkal ng lupà?

Horhe.—¿At bakit? Ang tao'y hindí lamang nanġanġailanġan ng tinapay, ng alak at ng karné, kundí nanġanġailanġan din naman ng bahay, mġa damit, mġa

publikano, sapagka't nġayon man, kapag pinakapipita ng mġa kandidato na sila'y mangáhalal, ay ipinanġangakò ang lahat, at kapag nanġahalal na, makita ka man, ay walâ nang málaala.

Bukod sa roó'y pawàng bunġanġa lamang, samantalang may mayayaman at mġa mahihirap, ay talagang nasa paguutós ang mayayaman. Maging repúblika ó kaharián man, kung ang pátakara'y mababatay sa mġa pagmamay-arí ng tao, ay waláng maiiba sa pagsasamahán, kundí yaón at yaón din. Ang mġa pagpapanġagaw ay siyang makapaghahari tungkol sa mġa kalakal; ang mġa pagaari'y mahuhulog sa ílang kamay; ang mġa mákina'y maipapalit sa maraming manggagawâ, at ang bayang mahirap ay gaya ng nabangit ko na sa inyo, na mamamátay ng gútom ó manghihġngi ng limós.

At sakâ, subók na natin. Marami nang Repúblika ang namalas, at gayón din ang nakikita pa, na masasabing walâ ni anó mang nagagawâng kagalingán sa bayan.

Hosé.—¡Aba't anóng narinig ko sa iyo! jat ang paniniwalâ ko pa naman sa repúblika'y ang dapat nating asaling pagpapantaypantay ng lahat!

Horhe.—Gayón ngâ ang sinasabi ng mġa republikano, na buhat sa ganitong mġa matuwid. Sa repúblika, anilá, ang mġa diputadong naglalagdâ ng mġa kautusán, ay pawàng halal ng bayan; kayâ't kung ang bayan ay dí nasisiyahan sa kanila, ay naghahalal naman ng ibá, at sa gayóng paraá'y naáayos ang lahat; sapagka't ang mġa mahihirap ay siyang pinakamaraming bumubuô ng bayan, sa makatuwid, ay sila ang nakapaguutos. Dátapuwâ't ang totoó, ang nangyayari'y lubhâng kaibâ. Ang mġa mahihirap, palibhasâ'y mahihirap ngâ, na may kamangmanġán at pagkamapaniwaláin, ay naghahalal alinsunod sa kaibigán ng mġa kura at ng kanilang mġa pangġinoón, at gayón ngâ ang nangyayari, hangang sa mátamó ng mġa tusong yaón ang kasarinlán sa pamumuhay at ang iniaatas ng maliwanag na pagiimbot tungkol sa sarili nilang pagkabuhay.

Kung tayong dalawa'y nagkapalad na makapaghanap buhay ng malakílakí at maganap ang ating pagkatuto, ay maáaring magkaroon tayo ng ganap na kayâ upang matangkilik ang ating pamumuhay at gayón din ng lakas na maipaghihi-gantí laban sa mġa may-arí; nguni't sa bayang manggagawâ ay hindí makaáasa, samantalang ganyan ang kaniyang anyô. Ang halala'y dí maitutulad sa himagsikan, na ang isang matapang at matalinong lalaki, ay nakakatimbang ng sangdaáng matatakutín, at nakahihikayat pa ng marami, na kung sa kanikanilang sarili lamang ay dí makakaisip na maglabán. Sa harap ng halalan ay ibá. Dito'y mahalagá ang bilang, at samantalang nariyan ang mġa kura, mġa pangġinoón at pámahalaán, ang bilang na iya'y sa mġa kura, na siyang nakaáalam sa impiyerno at paraiso; sa mġa pangġinoón, na nagbibigay ó umaagaw ng tinapay sa bala

dumarami, at ang m̄ga ginoó sa takót ó sa awà sa m̄ga namamatay n̄g gútom, ay naghahandá n̄g m̄ga murang pagkain at ibá pang tinatawag na kawang-gawâ.

Kung hindí nais n̄g bayan na siya'y makitang magpalimós n̄g isang pingang sopas sa pintûan n̄g m̄ga ginoó ó n̄g munisipio, gaya n̄g nakita na sa pintûan n̄g m̄ga kombento, ay walâng ibang lunas, kundí ísa: kuni't pangasiwàan niya ang m̄ga lupà't m̄ga mákina, at gumawâ n̄g nauukol sa kaniyang kapakinabangán.

Hosé.—N̄guni't kung ang pámahalaá'y gumawâ n̄g m̄ga batás na makapipilit sa m̄ga ginoó, upang dí makapagpahirap sa m̄ga taong dukhá?

Horhe.—Yaón at yaón dín pò. Ang pámahalaá'y binubuò n̄g m̄ga ginoó, at dí mapagaalinlannganan, na ang m̄ga ito'y hindí makapaglaldá n̄g m̄ga batás na malalaban sa kanila. At kung dumating ang kaayaayang araw na ang m̄ga dukhá'y makapamahala, ¿sa anót gaganapin ang m̄ga bagay sa pakalálakalahatí, upang mapabayaán ang isang lakas sa m̄ga ginoó, at nang sa kabilá nitó, sa untíntí'y mulí tayong maalipin nila? Sapagka't inyo nang natatalos, kailan man, na ang m̄ga dukhá'y maárang mamahala sa isang sandalí, samantalang naghihimagsikan, dá-tapuwa't pagkatapos, ay m̄ga mayayamang ginoó rin ang nakapaghahari. Kayá't kung sa sangdalíng mapalad ay mapasa atin ang m̄ga lakas, ay alisin natin agad ang m̄ga pagaari sa mayayaman, at sa gayo'y mawawalán na ang m̄ga ito n̄g ka paraanán upang maibalik ang m̄ga bagay sa pinanggalingán.

Hosé.—Nakuró ko na. Kinakailangang gumawâ n̄g isang mabuting *repúblika*. Lahat ay pantaypantay, at saká, kung sino ang gumawâ ay siyang kumain, at ang hindí, ay magkamót n̄g tiyan... Ang dinaramdam ko, akó'y matandá na. Maligaya kayóng m̄ga kabatàan na makakamalas n̄g maligayang panahon.

Horhe.—Dahandahan kayó, matandang kaibigan. Pinagkakamalan ninyó ang *repúblika* sa himagsikang panglahat; at sa makatatalos n̄g inyong ibig sabihin ay mayroón kayóng lubos na matuwid. N̄guni't namamalí kayó n̄g pagbibigkas, sapagka't ang repúblika'y hindí nagkakahulugan n̄g gaya n̄g inyong pagkatalos. Itanim ninyó sa alaala, na ang repúblika ay isang pámahalaán na gaya rin n̄g sa n̄gayon, maliban sa lugal n̄g hari ay presidente, ó kung walá nito, ay buòng namamahala ang m̄ga ministro. Kapag walâng hari, ang pámahalaán ay tinatawag na repúblika, kahi't siya magkaroon n̄g m̄ga inkisision, m̄ga pahirap, m̄ga pangaalipin. Kung sa kabilá nitó'y ibigin ninyó ang repúblika, gaya n̄g ibig nilang gawín sa Italia, sa pagaalis n̄g hari ay maidaragdang ninyó ang sumusunod: na ang dalawang kapulungán, ay maging isa lamang, ito'y ang sa m̄ga diputado.

At walá na, sapagka't ang ibá pa, gaya sa halimbawâ, n̄g pagaalis n̄g m̄ga kawal, pagbabawas n̄g m̄ga pasaning-bayan, pagkakaroon n̄g maraming páaralan, pagtatankilik sa m̄ga mahihirap, ay pawàng m̄ga pangakòng napapakò, kung hindí ibig n̄g m̄ga diputado. Tungkol sa manngangakò'y hindí kailangang ito'y maging re-

daáng maaayos, m̄ga aklat, sa kabuuán, lahat n̄g bagay na nagagawâ n̄g m̄ga mang-gagawâ. Saká, ang sino ma'y dí makagagawâ n̄g lahat niyang kailanganín. ¿Hindí ba't upang mapagsakahang ang m̄ga lupà, ay kinakailangang ang m̄ga tulong na naibibigay n̄g magbabakal, na anluwagi, na yumayari n̄g m̄ga kailangang kasangka-pan, ang sa minero na tumitibag n̄g m̄ga mina, ang sa *albañil* (anluwagi rin) na gumagawâ n̄g m̄ga malalaking bahay na bató at m̄ga bahay-tindahan, at gayón din n̄g sa ibá't ibá pa? Ang sulirani'y walá sa pagbubungkal n̄g lupà, kundí na sa pag-gawâ n̄g lahat n̄g bagay na kinakailangan at gamitin. Ang karamihan n̄g uri n̄g m̄ga gawâin, ay siyang makapaguudyok sa bawâ't isa na pumili n̄g namamaigi at naaakmâ sa kaniyang m̄ga hilig, at sa paraáng ito, marahil, ay mangyayari na, ang paggawâ'y hindí na iindahin n̄g tao, kundí parang isang gamot at pagbabatak na lamang n̄g kaniyang m̄ga ugat, sa makatuwid, parang isang aliwang kaakitakit.

Hosé.—Kung gayo'y malayà ang bawâ't isang makapipili n̄g hanap-buhay ó gawâing maiibigan.

Horhe.—Siyang totoo; gayón ma'y dapat ding pakapagaralang huwag má-pabunton ang m̄ga bisig sa isang bagay lamang na gawâin at nang dí magkulang sa ibá pa. Sapagka't gumagawâ, alangalang sa kapakinabangán n̄g lahat, ay dapat pakasikapin, sa pagnanasa n̄g bawâ't isa, kung páano makatutugon sa m̄ga bagay na kailanganín at nang maghari hanga't mangyayari ang nauukol sa ikabubuti n̄g madlá.

Kapag walá nang panginoong umaalipin sa atin n̄g dahil sa karirít na tinapay, at walá na tayong bakìbakì kung anó at sinong makikinabang sa bunga n̄g ating m̄ga gawâin, ay saká ninyó makikita kung páano ang ganap na kaayusan.

Hosé.—Lahat, ang wikà mo'y maaayos; sa akalà ko'y tumbalik naman; walâng makakaibig sa m̄ga gawâing mabibigat, kundí bagkus ang mangaiibigan pa n̄gâ nila'y ang pagaabogado at pagdodoktor.

Kung gayo'y sino pa ang magbubungkal n̄g lupà? ¿Sinong manngangahas na isapannganib ang buhay sa kailaliman n̄g mina? ¿Sino pa ang magkakamalíng lumusong sa nagdidiliman at nagbuburakang m̄ga balón?

Horhe.—Ilagay natin muna sa isang tabí ang salitaang ukol sa m̄ga abogado, pagka't ang m̄ga ito'y isa rin sa m̄ga nakabubulok na gaya n̄g m̄ga kura, na lubusang papalisin n̄g himagsikang panglahat. Pagusapan natin ang m̄ga gawâing kailangán, at huwág iyang nakapipinsalá sa kapuwâ, sapagka't kung hindí, ay mapapalagay na parang manggagawâ rin patí n̄g salaríng nanatay n̄g tao na malimit malugmok sa malalagim na kamatayan.

Nahihirang natin n̄gayon ang isang hanap-buhay higit sa iba, hindí dahil sa ito'y akmangakmâ sa ating m̄ga hilig, kundí dahil sa magaáng pagaralan natin yaón, at sa gayo'y kikita, kayâ, maásahang kumita tayo n̄g maraming pilak; dahil

sa gayo'y madalíng kumita nḡ gáwáin ó mágagawan, at ang ikalawang matuwid, ay dahil sa ang ibang mḡa gáwà'i'y mangyayaring may kabigatán. At, sa wakas, tungkol sa bagay na pinaguusapan, ang pagpili'y nasa sa atin, mulá pa nang tayo'y sumaliwanag.

Sa halimbawà, ang hanap-buhay na pagbubukid, ay isang bagay na dí patulan nḡayon nḡ sino mang taga siyudad, at nḡ lalò mang dukhâ roón. At, kung sa bagay, sa pagsasaka'y waláng masasabing sukat ikasuklam; ni madahóp ang pamumuhay sa kabukiran sa mḡa kawiliwiling bagay, ay hindí. Bagkus pa nḡâ, kung mababasa ninyó, ang mḡa makatà, ay tantóng galak na galak sa pamumuhay-bukid. Ang mḡa pangyayari'y nagpapatunay na ang makatàng nunulat nḡ mḡa aklat, ay dí pa nakakahukay nâ lupà, at yaóng tunay na nanḡagbubungkal na halos mamatay sa pagod, ay nadadayukdok nḡ gútom, sahól na sahól ang búhay higit sa mḡa hayop, at sila pa ang mḡa taong, sa palagayan, ay pawàng alanḡán sa kapuwà nila tao, sa ganito'y patí nḡ káhulihulihang hampas-lupà sa siyudad ay ikinahihiyang maturan na siya'y taga bukid. Kung gayo'y ¿páanong mananasà ninyong pumatunḡo sa bukid ang mḡa tao nḡ buóng pagkukusà? Tayo mang ito, na tumubò na rito, ay nagpapabayà rin, sapagka't kung sa ibang gáwàin, ay maaluwán tayo at kapitá pitagan pa nḡ kauntí; ¿dátapuwa't sino sa atin ang lálayo sa kabukiran, kung ang mḡa paggawâ natin dito'y mauukol din sa sarili, at sa gayo'y ganap na matatamó sa pamumuhay-bukid ang kaginhawahan, kalayàan, at pamimitagan?

Ganyan ang nangyayari sa lahat nḡ hanap-buhay, sapagka't sa kasalukuya'y ganyan ang ayos nḡ mundó, na kailan ma't ang isang gáwà'i'y lalóng kailanḡan at lalóng mabigat, ay siya pang sahól sa tumbas nḡ kapagalan, dí pinaháhalagahan at napapalagay pa na parang hayop. Sa halimbawà, pumatunḡo kayó sa isang pagawàan nḡ mḡa hiyas, at makikita ninyo na ito'y lubhâng malinis, kung ipaparis sa napakaraming gáwàan namin; may pangpahanḡin sa tagaraw, may pangpainit sa taginaw, hindí lubhâng napakahabà ang mḡa oras na iginagawâ sa arawaraw, at ang mḡa manggagawâ rito'y mabubuti ang kalagayan, kahi't mura ang mḡa sahod (pagka't binabawas sa kanila nḡ panginoon ang malaking bahagi nḡ pakinabang), kay sa ibang mḡa manggagawâ; sa gabígabí ó sa mḡa araw nḡ mḡa pistá, pagkatapos na mangaaalis ang mḡa damit pangpagawàan, malayàng nakaparoroón saan man nilá maibigan, at waláng pangambáng kutyákutyáin nḡ sino mang tao, dahil sa kanilang pagkamanggagawâ. Dátapuwa, pumatungo naman kayó sa isang mínanhan, at makikita ninyó ang mḡa maralitâng gumagawâ sa ilalim nḡ lupà, sa ilalim nḡ mḡa burak na nakaíinís ang mḡa amóy, nakapagpapaiksí nḡ búhay, sa pamamagitan nḡ mḡa sahod nilang kahalakhalak, at kung matapos ang kanilang paggawâ, sakaling maisipan nḡ isang minerong tumunḡo sa pook na pinagkakalipunan nḡ mḡa ginoó, ay maituturing ninyong napakamapalad, kapag siya'y umalis sa pook

ang mabuting pagtatadhanà sa pagaanák nḡ tao. Nḡuni't ang pagtatadhanang ito'y marapat ipatupad sa lahat, na waláng matatanging mapapalad na ílan ang bilang, na sa dí pa kasiyaháng lubos na mabúhay sa pawis nḡ íbâ, ay ninanais pa mandin na sila lamang ang magkaroon nḡ waláng taning na karapatán tungkol sa pagaanák. Sa isang dako, samantalang mayroong mḡa marálitâ, ay siyang tandâ na yaó'y hindí matatadhanàan kailan man, kasakdala'y dahil sa walâ na silang ibang kaaliwán sa hirap, kundí ang lumasap nḡ matatamis na pulot nḡ paguibigan, kasakdala'y dahil sa dí nila maisip ang kakulangán nḡ bunga nḡ paggawâ, baga ma't nakikita nḡ kanilang mḡa matá ang tunay na sanhí, tulad nḡ nauukol sa halimaw, na inaangkin pa nḡ panginoón. Hanga't may nasasawí ay lalóng dí mapanatag ang búkas, at lalò pang totoó, yao'y waláng nailalaán ni mapagtamanán. Kapag ang lahat ay arí na nḡ lahat, at ang lahat ay gumagawâ nḡ pantaypantay, ay sakâ pa lamang makapagtatadhanà ang mḡa tao nḡ buóng loob sa katauhan nḡ inaakalang nararapat, higit sa maiaatas nḡ alin mang kapangyarihan nḡ tao, sa pamamagitan nḡ lakas.

Nḡuni't pagbalikan pò natin ang nauukol sa pagbabahaginan nḡ bunga nḡ paggawâ nḡ isang may-arí at nḡ isang manggagawâ; ¿anóng inyong maibibigay doón sa hindí nangagsisigawâ? Ang mḡa may-arí, samantalang may-arí, ay hindí mapipilit na kumuha nḡ taong hindí nila kailanḡan.

Ang panuntunang ito na tinatawag na *participación*, pakikisamá, ay minagaling noóng araw upang masaka ang mḡa párang nḡ naglalaparang bahagi nḡ lupà sa katimugan nḡ Europa, at hanga nḡayon pa man, sa ilang bahagi nḡ Italia, gaya nḡ sa Toscana. Nḡuni't untúnting lumilipas at lilipas bangang sa Toscana ang panuntunang yaón, sapagka't ang mḡa may-arí ay lalóng nakikinabang sa pagpapagawâ, sa pamamagitan nḡ aráw. Nḡayon, bukod sa tulong nḡ mḡa mákina, sa tulong nḡ dunong-pagsasaka, at sa mḡa aning nagbubuhay sa ibang lupaín, ang pagpapagawâ nḡ aráw sa mḡa manggagawâ, ay isang malaking kailanḡan pará sa mḡa may-arí, at ang hindí sumunod agad sa ganitong pamamaraán, ay mahuhulog sa pangungulugi, gawa nḡ mḡa pagpapanḡagawán sa kalakal.

Sa kabuuán, upang dí pálawig na lalò, kung magpapatuloy ang umiiral na panuntunan, ay sasapitin ang mḡa sumusunod na bagay: na ang mḡa arí ay lalóng mahulog arawaraw sa kamay nḡ ílan, at ang mḡa manggagawâ'y lalóng palabuyin sa lansanḡan nḡ mḡa mákina at nḡ lalóng matuling paraán sa paggawâ. Sa ganyang paraán, magkakaroon tayo nḡ ilang ginoóng may-arí nḡ daigdig: kaunting manggagawàng sapat magamit sa mḡa mákina, at kaunting alilâ at kawal na makapaglilingkod upang makapagtangol sa mḡa ginoó. Ang bayang manggagawâ'y mamamatay nḡ gútom, ó mabubuhay sa panghihinḡi nḡ limós. At nagsisimulâ na ang malungkot na bagay na ito. Ang mḡa mumunting págawàan ó pinagkakabuhayan ay pumapanaw; ang dami nḡ mḡa manggagawàng waláng pinapasukan ay lalóng

pinakamabuting panuntunan n̄g tao, ang karukhaá'y mananatili ring ka paris n̄g dati, at sa dahiláng ang m̄ga ánihin sa lupà'y natatanin̄gan at ang m̄ga pagaaná k n̄g m̄ga tao'y hindí, ay maáaring dapasin natin ang isang kalagayang kalunoslunos, na ang pagaani'y maging maramot at panakanakâ, samantalá ang tao'y paramí n̄g parami, na siyang sanhî n̄g kamahalan n̄g lahat na kailan̄gan. Kayâ't naimamatuwid na ang tan̄ging lunas sa m̄ga masasam̄ng sakít n̄g katauhan ay nauuwì sa ganito, na ang m̄ga dukhâ'y huwág magáanák, kayâ'y maukol na lamang ang pagaaná k n̄g tao sa nan̄gakakakaya.

Tungkol sa haharapín, ay marami ang masasabi sa bagay na pinaguusapan. May nakikipagtalò riyang, at may pinanghahawakan din namang matitibay na matuwid, na ang pagdami n̄g tao ay talagang may taning sa kalikasán, kayâ't dí na kailan̄gan ang paggamit n̄g m̄ga pang patunaw, na buông kusà ó dí man. Anaki ang m̄ga pagkasanay n̄g m̄ga lahi, ang pagsulong na lalò n̄g m̄ga katalinuhan, ang paglayá n̄g m̄ga babayi at ang pagunlad n̄g kaginhawahan, ay nakapipigil ó nakababawas sa katutubong pagaaná k n̄g tao. N̄guni't ang m̄ga bagay na ito'y walâng anó mang kabuluhán sa pinaguusapan tungkol sa karukhaán.

Hindí súliranin n̄gayon ang pagdami n̄g tao, kundí ang pagaayos sa katauhan; kayâ't ang gamot tungkol sa pagaaná k ay hindí nakalulunang n̄g anó man.

Sa katunaya'y nariyan ang m̄ga bayang naglalaparan ang m̄ga lupà at ang tao'y kakauntí, na masahol pa kapag nagkataón kay sa ibang bayang ang tao'y makapal. Kasagdala'y nakapipigil ang pagmamay-arí n̄g ílan, ang bun̄ga n̄g paggawâ n̄gayó'y marami kay sa pagdami n̄g tao. Ang paguntí n̄g bilang na ibinubun̄ga n̄g karukhaán ay dahil sa kasaganàan n̄g nagagawâ, alinsunod sa kayâ n̄g naibibili n̄g māga dukhâ. Masdán ninyó, sa halimbawà, ang m̄ga manggagawàng naglalakaran na walâng m̄ga gáwain, samantalang ang m̄ga tingala'y punóngpunò n̄g m̄ga bagay na yari nila na walâ nang makábili. Ang m̄ga lupàng datihang tinatamnán at dí na patatamnán, ay mul̄ng magiging gubat. Dahil sa kasaganàan n̄g grano at pagbabâ n̄g m̄ga halagá, ang m̄ga may-arí ay hindí muna magpapatanim, at dí maálaala na kung ang kaniyang m̄ga magbubukíd ay mawawalan n̄g gáwain ó mamamatay n̄g gútom.

Kinakailan̄gan ngàng máuna ang pagbabagong ayos sa katauhan, tamnán ang lahat n̄g lupà, ayusin ang bun̄ga n̄g paggawâ, at gayón din ang sa mauubos n̄g tao, sa ikagagaling n̄g lahat; bayàng malayà ang párang sa hakbang n̄g m̄ga bagong tuklas at matutuklasan pa n̄g pagkasulong n̄g panahon, pan̄gasiwàan ang malalak- ing bahagi n̄g mundó na halos dí napapakinaban̄gan, ó hindí pa ngàng lubos, at kung matapos ito, sakaling sa ilalim n̄g matitibay na pamamaraán, ay walâng mangyari at makítang makapal din ang pagdami n̄g tao kay sa bun̄ga n̄g paggawâ, sa makatuwid, sakâ na mapagiiisipan n̄g m̄ga tao sa panahong ito, kung páano

na naturan n̄g dahil lamang sa m̄ga paguyám. ¿Ano n̄gâ ang ating ipagtataka kung mapili n̄g isa ang hanap-buhay na hoyero kay sa minero?

¡Ni ukol sa m̄ga taong walâng kinakasangkapan kundí panitik ay dí ko ibig magsalita! Isa riyang, marahil, walâng nagagawâ kundí m̄ga katàkatà at m̄ga tulàng lalabindalawahing taludtod ay kumikita n̄g makasampû, higit sa isang magbubukíd, at iya'y kinagigiliwan pang makalilibo, higit sa alin mang manggagawàng kapuripuri.

Ang m̄ga mamamahayag, sa halimbawà, ay nan̄gagsusulat sa m̄ga kabahayang magagarà, ang m̄ga sapatero'y sa m̄ga sulok na nangagdidiliman; ang m̄ga inhenyero, médiko, artista, gurò, kapag may m̄ga gáwain at lubhàng kaya ang kani- lang m̄ga tungkulin, ay parang m̄ga ginoó; ang m̄ga anluwagi, artesano, at maid- aragdag pa natin, pará masabi ang buông katotohanan, patí n̄g m̄ga médikong walâng ganap na kapahintulutan, at m̄ga gurong nagtuturò sa m̄ga mabababà, sa m̄ga batà, ay pawàng nagdadahop kahi't mamatay sa pagsusumikap. Hindí ko ibig ibadiya rito na ang guro kanilang maganluwagi, angabi ang buang tan̄ging may kasaysayan, ay ang m̄ga marálitang manggagawâ, sapagka't ang pagaaral ay bagkus naggagawad sa tao n̄g m̄ga kaparaanáng ikapagwawagi sa katalagahán, sa ikabibihasa at ipagkakabuhay kailan man n̄g malayà at ganap na katiwasayán. Ang m̄ga médiko, inhenyero, kímiko, at m̄ga gurò, ay pawàng kailan̄gan at pakikina- ban̄gan sa pagsasamahán n̄g m̄ga tao, na gaya rin n̄g m̄ga magbubukíd at ibá pang manggagawâ. Tan̄ging ibig kong sabihin, na ang lahat n̄g hanap-buhay, ay pawàng nan̄gararapat magtamó n̄g pataspatas na kahalagahán, na, sa makatuwid, ang m̄ga manggagawâ'y dapat ding magtamó n̄g pantay sa kinikita n̄g m̄ga ginoóng yaón, at hindí gaya n̄g nangyayari na ang gáwain sa pamamagitan n̄g isip ay ikinatutuwa at parang naipagmamataás n̄g tao sa isang manggagawàng-bisig, at ito'y ikinahuhu- log tulóy sa kamangman̄gan. Lahat sana'y sa lahat, at dí gaya n̄g nangyayari sa n̄gayon na parang sarilingsarili n̄g ílan.

Hosé.—¡Abá! Kung gaya n̄g sinasabi mo, na ang paggawâ sa pamamagitan n̄g isip lamang ay isa nang katuwaán at kahigtán sa m̄ga mangmang, ay maliwanag na maiibigan n̄g lahat ang pagaaral noón, at akó na ang unauna. N̄guni't ¿páano naman ang m̄ga gáwain-kamay? ¿sino pa ang gagawâ rito?

Horhe.—Ang lahat. Sa panahong pinagaaralan ang m̄ga letra at karunungán, ay nararapat din namang ganapin ang isang gáwain-kamay; lahat ay dapat gu- mawâ sa pamamagitan n̄g úlo at sa pamamagitan ng m̄ga bisig. Ang dalawang bagay na ito sa paggawâ ay malayong makasirâ, bagkus makabubuti at makabubuò, sapagka't upang bumuti ang kabuhayan n̄g isang tao, kinakailan̄gang pagalawíng lahat ang kaniyang m̄ga ugat, úlo at m̄ga bisig. Kung sino ang may ganap na pagi- isip at nahihilig sa m̄ga pagkathâ, ay siyang nagiging magaling na manggagawâ, at

kung sino naman ang may malusog na panġanġatawán, gaya nġ namamalas natin sa mġa bisig na laging baták, ay siya ring may maliwanag at matalas na pagiiisip.

At sapagka't ang naturang dalawang gáwain ay pawàng kailanġan, at ang isa ro'óy kaakitakit higit sa isa, na siyang ikinatutuklas nġ tao nġ puri at kabaitan, ay hindi katuwiran na ang isang bahagi nġ tao'y maparool sa mabibigat na gáwain-kamay, upang manatili ang ilan sa pagsasamantalá sa karununġan, at, sa wakás, maging tagautos; dahil dito'y inuulit ko, na ang lahat ay nararapat gumanap nġ mġa gáwain-kamay at gáwain-isip.

Hosé.—Ang lahat nġ iya'y natatalos ko rin; nġuni't sa mġa gáwain-kamay man, ay mayroón ding mabibigat at magagaán, nakahahalina at nakasusuklam; ¿sino, sa halimbawà, ang magiging minero at tagalimás nġ mġa dúmihan ó púsalián?

Horhe.—Kung natatalos ninyó, minamahal kong mang Hosé, ang dami nġ nanġálikhá at linilikhá pa, nġ nanġapagaralan at pinagaaralan pa, disi'y matatantó rin ninyong labis na kapag ang paggawá'y alangalang sa layong ikaáayos nitó, dí na mauukol sa ílang hindi mġa anak pawis, na dí gumagawá, na walá nang pinag-sisikapan, sa makatuwid, kundí ang sarili nilang pakikinabangán, at walá nang kabalibalino sa ikatutubos nġ mġa manggagawá; matatantó ninyó, inuulit ko, na ang lahat nġ mġa hanap-buhay-bisig, ay magagampanan, at dito'y walá nang magiging mabigat, marumí ó kadiridiri, at madalí tulóy makatatagpó nġ mġa manggagawang kailanġan. At ito'y sa ating mġa araw. Tantúin ninyó ang mangyayari, kapag ang lahat ay gumawá: lahat nġ pagsisikap, pagiingat, at pagaaral sa lahat, ay tungó sa adhikang ang paggawá'y lalóng maging kaakitakit at dí lubháng kabigatan.

At sakaling magkaroon man nġ mġa gáwain mabibigat kay sa ibá, mandí'y madalíng maikikita nġ lunas, nġ mġa katanġitanġing ganting-palá yaón, at kahí't huwág nang ibilang pa ang isang bagay na kapag ang lahat nġ tao'y gumagawá, na ang adhiká'y pará sa lahat, ay talagang sisilang din ang diwáng pagkakapatiran at matimyas na pagsasamahán nġ mġa tao, gaya nġ nangyayari sa mġa magának; kina kayá nġ mġa lalaki ang mġa pasaning mabibigat sa lugal na ito'y maghinakdal; nakapagaawás sila nġ mġa pagod, palibhasà, ang bawà't isa'y kusang bumabahagi sa mabibigat na gáwain.

Hosé.—May matuwid ka; subali, kung ito'y mangyari, ¿sa páano maaayos?

Horhe.—Kung gayón, kung sa lahat nġ mġa nabangit ay may mátirá pang mabigat at kailanġang gáwain na dí pasukan nġ sino man, sa makatuwid, ay tayong lahat na ang magsisiganap. Magtatadhanàan tayo, sa halimbawà, nġ isang araw sa bawà't buwan, ó isang lingo sa bawà't taón, na igagawá nġ isang tao ukol sa mabibigat na gáwain yaón. Sapagka't isang bagay na kailanġan pará sa lahat, ay bagay din namang maásahan ninyó ang mġa lunas na kaparaanán. ¿Dí ba't

yari; sapagka't samantalang umiiral ang pagmamay-ari nġ tao ay pigíl na pigíl ang bunġa nġ paggawá at labás sa kagalingan nġ bawà't tao, dahil sa pagpapanġagawán at kakulanġan nġ ayos; kayá nġ kakauntí ang naibubunġa nġ paggawá kay sa mangyayari, na kung ang paggawá'y maganap nġ lahat at sa pamamatnubay nġ kagalingan nġ lahat na gumagawá at nanġanġailanġan. Gaya rin nġ pagbuhat nġ isang mabigat: isang daán mang katao at dí magkakatuwang na mabuti ay hindi makabubuhat; subali, kahí't tatatlo ó ápat lamang, at magkakasabáysabáy ang mġa kilos, ang kanilang mġa lakas, ay madalíng mabubuhat yaón at maitataás. Kung ang isang tao'y magnanasang gumawá nġ isang karayom, kahí't isang oras ay maáaring dí siya makayari; dátapuwa't kapag sampú kataong tulongtulong, ay libolibo na ang mayayari sa arawaraw. At gaanó kayá ang mapapalá sa bawà't málikhang mġa bagong mákina, sa bawà't panġanġailanġang ang gáwain maganap nġ lahat, kapag ang mġa bagong pagsulong nġ katauha'y gaya nġ minimithí nating mápatungó sa kapakinabangán nġ lahat!

Sa bagay na ito'y nais kong magpaliwanag ukol sa isang matuwid na laging isinasabad sa amin.

Ang mġa ekonomista (mga taong bayád ó hindi man, na naguugnayug nay, sa nġalan nġ dunong, nġ mġa kabulánan at katakatà, upang maipakilala na ang mġa gino'óy may karapatang mabúhay sa pawis nġ ibá) at ang ibá pang mġa pantas, ay nagpaparirala na ang karukha'y hindi tunay na gawá nġ pagkamaimbutin nġ mġa may-ari, kundí dahil sa hindi nakasasapat sa lahat ang ibinubunġa nġ paggawá. Sinasabi ito, upang paniwalàan na walang may salang sino man niyang karukhaán, at sa gayo'y walang sanhi ní katuwiran upang ipagbalikuiwas ang mġa anak-pawis.

Sukat na sa *talaga nġ Diyos* nġ mġa kura, kayo'y napapapanatili nilang lagi sa pagkamasunurin at yukó; ang mġa ekonomista nama'y, sa batas nġ kalikasán. Huwag kayóng maniwalà. Kung sa bagay, tunay nġ, na ang mġa bunġa nġ paggawá nġ ayon na tinatamasa nġ ílan, ay hindi sapat upang mabigyan nġ mabuti at masaganang búhay ang lahat; dátapuwa, ito'y kamalián nġ umiiral nġ ayon pang nuntunan sa pagsasamahán nġ mġa tao, sapagka't ang mġa may-ari ay walang kaalaalala sa kagalingang panglahat, kayá't ang ipinagagawá nila'y yaón lamang inaakalang katamtaman sa sarisarili, at upang huwág makapagbabá nġ halagá sa kalakal, ay madalas mangyari ang pagpapatapon ó pagpapasirà nila nġ mġa bagay na yari na. Sa makatuwid, ay maliwanag ninyong makikita na samantalá nilang sinasangkalan ang kakulanġan ó kauntián nġ bunġa nġ paggawá, ay pipababayàan naman nila ang dami nġ naglalaparang mġa lupang hindi natatamnán at ang dami nġ mġa manggagawang walang gáwain.

Subali, sa bagay na ito'y kanilang itinutugon, na kasakdala'y matamnán ang lahat ng mġa lupa at ang lahat nġ mġa tao'y manġagsigawá, alinsunod sa lalóng

dukhâ, ay lalòng nakasasamâ, sapagka't sa pagkamasid n̄g m̄ga mayari na ang kanilang grano'y nagagahis n̄g sa Amerika, ay hindi muna magpapatanim sa kanilang m̄ga bukirin, at kung palarin ma'y yaon na lamang malusoglusog, at dahil dito, marami sa m̄ga magbubukid ang nan̄gawawalán n̄g gáwain. Ang halagá n̄g grano'y mababà, at siyang totoó; n̄guni't ang m̄ga dukhá'y dí man makakita n̄g halagáng yaon na sukat ipang bili.

Hosé.—N̄gayo'y nauunawaan ko na. Nabalitaan kong áyayaw n̄gâ nilang pasukin dito ang m̄ga grano n̄g taga-ibang lupà, at sa gayo'y nasasabi kong isang malaking kabalasikan ang dí pagtanggap sa awà n̄g Diyos. Akalà ko'y ninanais n̄g m̄ga ginoó na mamatay n̄g gutom ang bayan; n̄guni't n̄gayon ko natalos na sila'y nan̄gasa matuwid.

Horhe.—Hindi, pò, hindi, pò, sa gayón; sapagka't kung ang grano n̄g Amerika'y hindi nakararating, ay lalò pò namang masamâ, sa isang dakò. Kapag ang m̄ga may-ari'y walà nang kapan̄gagaw na taga-ibang lupà, sila'y makapagbibili sa anó mang taás na halagá n̄g kanilang kalakal, at...

Hosé.—¿At anó?

Horhe.—¿At anó pò? Tila naipahayag ko na sa inyo; kailan̄g m̄apasakamay n̄g lahat ang m̄ga bagay na dapat pakinabang ng lahat. Sa makatuwid, samantalang maraming nagagawâ ó naáni, ay lalò tayong maginhawa. Kung may málikhâng isang bagong mákina, tayo'y makagagawâ n̄g marami, ó kaunti, alinsunod sa pan̄gan̄gailan̄g, at kung sa gayón bayan, halimbawâ, ay masaganâ ang grano, at sa atin ay makapagpadalá, tayo nama'y makapagpapadalá rin sa kanila n̄g sa ati'y lumalabis, at ito ang kagalin̄g n̄g lahat.

Hosé.—Isang bagay muna... ¿At kung tayo'y makibahagi sa m̄ga may-ari? Sila'y ang kanilang m̄ga lupà at puhunan, tayo'y ang paggawâ, at pagkatapos ay ating pagbahaginin ang maáni; ¿anó kayâ sa palagay mo?

Horhe.—Ang unang masasabi ko sa inyo ay ito: na kung may han̄gad kayó sa pakikibahagi, ay hindi naman papayag ang m̄ga pan̄ginoón. Walang salang dí natin dáraanin sa lakas, at gayón na lamang ang ating mapupuhunan upang sila'y mapilit na mamahagi, na sa kanila'y pará ring kinuha ang lahat. Kasakdala'y isang bagay na totoóng kailan̄g, ¿sa anó't dáraanin pa ang m̄ga bagay na ito sa pakalákalahati, upang mapabayang manatili ang isang panuntunang pagtutulot makapaghari ang kalinsilán at panglulupig na ninigil n̄g pagdami n̄g bilang n̄g m̄ga nagagawâ at naáni n̄g lahat?

At sakâ, ¿anóng matuwid n̄g ílang m̄ga tao, na kahit hindi gumawâ, ay baba-hagi n̄g kalahati sa magagawâ n̄g m̄ga manggagawâ? Gaya n̄g nasabi ko na sa inyo, na hindi lamang maibibigay natin sa m̄ga pan̄ginoón ang kalahati n̄g bun̄ga n̄g ating m̄ga nagagawâ, kundí ang lahat na'y magkukulang pa sa dapat mang-

n̄gayo'y m̄ga kawal tayong sunudsunuran sa atas n̄g ibá upang makipagbaka sa m̄ga taong dí natin nakikilala, m̄ga taong ni kaputok man ay hindi nakakagawâ sa atin n̄g masamâ, ni sa tunay man nating m̄ga kapatid at m̄ga kaibigan? Sa akalà ko'y lalòng magaán sa loob ang paggawâ, kapag natatalos natin na ang sanhi'y sa pan̄gan̄gailan̄g n̄g lahat.

Hosé.—Nálanman mo, akó'y iyo nang nahihikayat. N̄guni't may kaunti pa rin akóng hindi masakyansakyan, at ito'y ang nauukol sa pagaalis n̄g m̄ga kayamanan ó pagaari sa m̄ga ginoó... ito... ¿páano, sa palagay mo? ¿hindi kayâ maiigtaran yaon?

Horhe.—¿Páano, pò, ang ibig ninyong mangyari? Samantalang hawak nila ang kayamanan, ay sila ang makapaghahari, at sila'y man̄gagimbot din n̄g walang kapakupakundan̄g sa atin, gaya n̄g kanilang ginawâ sapól nang ang mundó'y maging mundó. ¿Kay diabló naman! ¿bakit hindi ninyo masasakyan iyang pagaalis n̄g m̄ga pagaari sa m̄ga ginoó? ¿Inaakalà ba ninyó na isang bagay na hindi tumpak, at yao'y isang mahalay na gáwain?

Hosé.—Hindi, ang totoó'y pagkapaliwanag mo sa akin, ay bagkus akóng nananalig na yaó'y isang dakilang bagay, sapagka't kung áalisin man sa kanila ang m̄ga pagaari, ay walang ibang kahulugán ang ating gagawin, kundí bawiin lamang ang m̄ga dugó na sinipsip nila sa atin nang mahabang panahon. At sakâ, kung áalisin man sa kanila, ay hindi upang sarilinin natin, kundí upang arin n̄g lahat, at nang ang lahat ay mabúhay n̄g maginhawa; ¿hindi ba gayón?

Horhe.—Hindi, pò, mapagaalinlan̄gan; at kung ipinalalagay ninyong dakilâ ang naturang bagay, ay masasabi ninyó n̄g táhasan na patí n̄g m̄ga ginoó ay nagtatamó rin n̄g palá sa gayón. Talagang dapat nang matapos ang kanilang m̄ga paguutós, pagbubulakbol at paghahariharian. Dapat silang gumawâ; at kapag ang paggawâ'y sa tulong n̄g m̄ga mákina at alangalang sa ikagagaling n̄g m̄ga manggagawâ, ang paggawâ'y makikilala na isang kailan̄g n̄g tao, isang kaaliwaliw na pagbabanat n̄g m̄ga ugat at butó. ¿Dí ba't nan̄gamamaril ang m̄ga ginoó, upang makapagbanat lamang n̄g m̄ga ugat?; ¿dí бага ginagawâ nila ang m̄ga pá-takbuhan n̄g m̄ga kabayo, ang himnasia at ibá pang libolibong bagay na pawang naglalarawan na ang m̄ga gáwain-bisig ay tunay na kailan̄g at isang bagay na kaakitakit sa lahat n̄g taong walang dinaramdam at malalakas? Ang layon n̄gâ'y maiukol natin sa kapakinabang n̄g paggawâ yaóng nagagamit lamang n̄gayon sa taganás na pagaaliw. At ¿gaanóng pakinabang ang matatamó n̄g m̄ga ginoó sa kagalin̄g n̄g lahat at sa matuling pagsulong n̄g kabihasnán! Magmasid kayó, sa halimbawâ, sa ating bayan: ang ílan niyang ginoó'y pawang mayayaman, nabubuhay na parang m̄ga hari; samantalá ang m̄ga lansan̄ga'y marurumi at masasamâ, maging pará sa atin at maging pará sa kanila man; ang han̄ging nagbubuhay sa ating

mga bahay at sa mga kalapit na putikan ay nakapagpapakasakit din sa kanila; ang salot na ibinubunga ng karukhaan ng mga taong nasa malayo at napakalayo, na umaabot dito, ay nakakahawa rin sa kanilang madalas; sa kanila'y nakaaayop din ang ating kamangmangan. ¿Maari kayang malinis nila ang bayan, magawa ang mga lansangan at mailawan ang mga daan ng dahil na dahil lamang sa lakas ng kanilang pananalapi? ¿sa paano maiigtaran ang marayang paglalaloklahok sa mga bagay na gamitin ng lahat? ¿sa paano nagagamit ng lahat ang ibinubunga ng mga pagkasulong ng karunungan at ng pagawaan? Mga bagay na kapag idinaag sa pagtutuwangan ng lahat ay madaling magagawa, At ang mga pagimbots sa sarili ¿sa paano masisiyahan, kung ang pagsasamahán ng mga tao'y hawak lamang ng ilan?

Ang lahat ng iyan, huwag nang ibilang pa ang laging panganganib sa isang punlo ng baril na makasugat o makamamatay sa kanila, sa isang kisap mata, at ang pangangamba sa isang himagsikan o sa isang kasawiang palad na nakapagbulid sa karukhaan at laging pagkabinigit ng kanilang mga anak sa gutom, sa pagkakasala, sa kahalayan, gaya ng pagkabinigit ng mga atin sa ngayon; ang lahat ng iyan, ay nangangahulugan, na hindi lamang inaalis natin at sukat sa kanila ang mga kayamanan na sinusuklan ng karapatan, kundí lumalabas na sila'y ginagawan din naman ng malaking kagalinsan.

Tunay, nga, na ang mga gino'y aayaw, ni papayag na makipagunawaan sa atin, sapagka't ang kanilang nais ay laging magutos, at ang palagay nila sa mga dukha ay iba ang uri; nguni't ¿paano, sa akala ninyo ang lalong mabuti nating gawin? Kung sila'y hindi natin makausap ng sa mabutihan, ay walang salang sa masama na magdaraan.

Hosé.—Totoo, nga, ang lahat ng iyan, datapuwa't napakahirap gampanan. ¿Hindi kayá natin mapagisipan ng paraang sa dahandahan? Bayan natin sa mga naghahawak ang mga pagaari, nguni't sa paraang tayo'y daragdagan ng mga sahod, at tayo'y aarin nilang mga tao. Ganyan, sa untuntin, tayo'y makapagimpok, saká makabibili ng tigisang lagvy na lupa, at kung tayong lahat ay pawang may-ari na, saká natin ilagay sa kagalingan ng lahat ang ating mga ari, at gawin nata ang iyong sinasabi.

Horhe.—Magdilidili po kayo; upang magampanan ang mga bagay, sa sunduan ng lahat, ay isa lamang ang paraan: na ang mga ginoong may-ari sana'y tumangin na sa kanilang mga yaman; sapagka't isang katotohanan, na kapag ipinagkakaloob na ng isa ang isang bagay, ay walá nang kailangang ito'y alisin pa sa kaniya. Datapuwa't ito'y huwag isipin; kayo'y nakatatahóng mabuti ng higit kay sa akin.

Samantalang nananatili ang pagmamay-ari ng tao, o kayá, samantalang naghahari ang mga kapalakaran ngayon, ay lalo tayong pasama. Dahil sa pagmamay-ari

ng tao, bawát isa'y kumikita ng paraang ipagkakatubig ng kaniyang patubigan, at ang mga may ari'y hindi lamang sa nagimbots sa mga manggagawa ng kung anonon, kundí tayo'y pinapagbabaka pa nga. Karaniwan sa mangangalakal ang humanap ng mapagbibilhan ng kaniyang kalakal, sa mataas na halaga, hanga't maari, at ang bawát mamimili nama'y bumili, sa mababang halaga. ¿Anong nangyari? Ang mga may-ari, mga maypagawaan, mga mangangalakal na lalong mayayaman, sapagka't sila'y mayroong mga salapi upang ipagtatag ng sariling pagawaan ng gayot ganito, o ibili kayá ng sa pakyawan, upang magkaroon ng sariling mga makina, upang masamantalá ang mga takbo ng halagahan sa baraka, at upang maantay ang panahong lalong mabuti sa pagbibili, o hangang sa maipagbili yaon pagkaraan ng ilang araw, ay natatapos ito sa mga pagtutuos at mga pagkahapay ng mga malilit na may-ari, at mahihinang mangangalakal, na ang mga ito'y sa kamay at kamay, ay nangauwi sa karukhaan, at sila o ang mga anak nila'y walang ibang kapapangunhan, kundí ang mag paupá. Ganyan (at iya'y nakikita halos sa arawaraw), ang mga mahihinang may-ari na magisang gumagawa, o may ilang kamananggawa, sa malilit nilang pagawaan, pagkaraan ng isang mahigpit na pakikitunggalí, ay magpipinid na ng kanilang pagawaan, at tutungong magpaupá sa malalaking pagawaan; ang mga malilit na may-ari, na halos hindi makapagbayad ng mga buwis, ay magbibili ng kanilang mga bahay o lupa sa mga malalaking may ari, at gayon na ng gayon; sa makatuwid, kung ang isang may-ari na may magandang pusd ay may nasang magpariwasá sa kaniyang mga manggagawa, ay walang magagawa maliban sa makibaka ng walang tagal sa kaniyang mga kalabang malalaking may ari, at mamaya'y ang pagkahapay na niya.

Sa kabilang dakó, ang mga manggagawa, dahil sa kagutuman, ay nangagpapaligsahan sa paghahanap-buhay, at sapagka't napakarami ang mga bisig kay sa mga gagawin (hindi dahil sa walang magagawa, kundí dahil sa ang mga may pagawaan ay nangagiimpid sa pagpapagawa), ay sapilitang sila'y mangagaagawan ng tinapay sa kanikanilang bibig, at kung kayo'y gumagawa upang makakita ng dalawa, ay nariyan naman ang iba, makakita lamang ay kahit na isa.

Sa ganito'y lahat ng pagkasulong ay nagiging kasawian. Sa halimbawa, may nalikha ngayong isang bagong makina, mamaya'y mawawalán na ng gawain ang maraming manggagawa. Sapagka't sila'y walang kinikita, ay walá ring ipamimili sa pamumuhay, at sa gayo'y nakasasama rin sa mga manggagawa sa ibang pagawaan, na bukas o makalawa'y mangababawas din. Sa Amerika'y marami ang natatamnang lupa, at marami ang naaning grano. Ang mga may-ari, na walang kabahabahalá sa nauubos o pangangailangan ng mga tao rito, at sa imbot na makinabang ng malaki sa pagbibili, ay ipinadadala ang grano sa Europa. Ang halaga ng grano rito'y pilit bababa; nguni't sa lugal na makabuti ang bagay na ito sa mga